ВІСНИК

ПРОГРАМ ШКІЛЬНИХ ОБМІНІВ

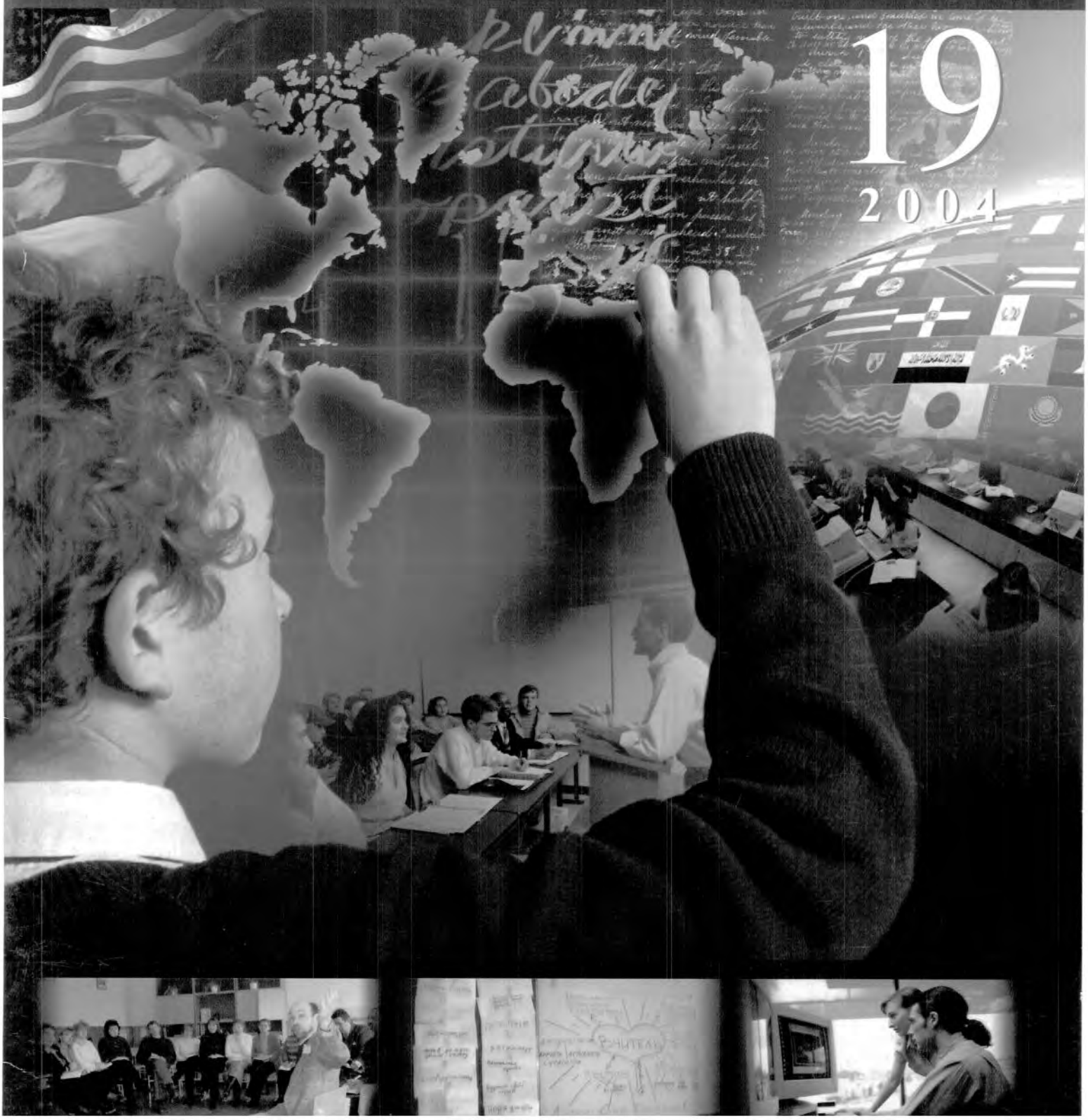

19

2004

AMERICAN COUNCILS
FOR INTERNATIONAL EDUCATION
ACTR • ACCELS

American Councils
vul. Melnykova, 63
Kyiv 04050 Ukraine
Attn.: Alumni Coordinator
alumni@americancouncilskyiv.org.ua

American Councils Ukraine Alumni Events JANUARY–JUNE 2004

Шановні випускники!

Нижче наведено план заходів для випускників American Councils for International Education на січень–червень 2004 р. Зауважте, що дати заходів можуть змінюватися.

Крім того, будуть також проводитись різні зустрічі з експертами та інші цікаві заходи. Про все це можна дізнатись, підписавшись на електронну розсилку HiEdAlumni на Yahoo groups. Якщо ви хочете взяти участь у будь-якому із заходів, будь ласка, звертайтесь до Катерини Наливайко на alumni@americancouncilskyiv.org.ua або телефонуйте (380-44) 246-8222, 246-8221.

З повагою

Катерина НАЛИВАЙКО,
координатор роботи з випускниками,
Американські ради з міжнародної освіти:
ACTR/ACCELS

Дата	Назва заходу	Короткий опис	Випускники	Місто
Січень–червень	Клуб активного громадянина	Кожного місяця: *1-й тиждень* – Школа демократії (практичні заняття з громадських питань); *2-й тиждень* – Школа лідерства (тренінг з демократичного лідерства); *3-й тиждень* – Школа практичної психології (ефективні засоби комунікації, промови, нейролінгвістичне програмування); *4-й тиждень* – конференції з різних питань.	Всі програми American Councils	Харків
Лютий	Інноваційні методи у викладанні англійської мови	Вчителі англійської мови з Луганська та Луганської області візьмуть участь в одноденному семінарі, мета якого – ознайомлення з новими методами викладання англійської мови. Учасники дізнаються про новаторські методи викладання, матимуть можливість обмінятися досвідом, а також детальніше розглянути використання Інтернету у викладацькій роботі.	TEA – 10	Луганськ
7 лютого	Тренінг з написання звітів за грантами	Представники Американських рад проведуть тренінг з написання звітів за грантами для випускників програм, які отримали або подають проект на грант UGP, TRC чи Undergraduate University Award.	PIE, JFDP, Muskie, Ugrad, TEA – 10	Київ
8 лютого	Інноваційна освіта як середовище розбудови громадянської думки: школа діалогу культур	На семінарі новаторської освіти зберуться групи випускників програм PIE, TEA, JFDP, Muskie; групи активних учителів зі спільноти та провідні експерти у галузі громадянської освіти в Україні та Росії. Мета зустрічі – обмінятися ідеями та обговорити стан громадянської та гуманітарної освіти в Україні.	JFDP, TEA, PIE, Muskie – 30	Харків
12 лютого	Майстер-клас з написання есе (Лариса Люта, PIE, м. Запоріжжя)	Одноденний майстер-клас з написання есе (тренінг для тренерів) проводитиметься для вчителів англійської мови (15 випускників із Запоріжжя та області й 15 вчителів запорізьких середніх шкіл). Випускники-тренери збираються використати матеріали, отримані на курсах I'EARN on-line та під час майстер-класів доктора І-Лі Вонг у Київському центрі випускників 8 вересня 2003 року.	PIE, TEA – 15, 15 – вчителі, які не є випускниками	Запоріжжя
20 лютого, 21 травня	Тренінг «Використання комп'ютерів та Інтернету»	Випускники програм TEA, PIE та Ugrad проведуть тренінг для освітян. Ця подія збере учителів шкіл, які мають доступ до Інтернету через IATP-центри або безпосередньо у своїх школах, та людей, що мають великий досвід у використанні Інтернету для викладання, досліджень. Тренінг допоможе вчителям відчути необхідність Інтернету в їхній роботі.	TEA, PIE, Ugrad, JFDP – 8	Луцьк
20–21 лютого	«Читання та письмо для розвитку критичного мислення»	Тренери з Центру розвитку критичного мислення проводитимуть дводенний семінар, який розкриватиме тему розвитку критичного мислення та застосування його у навчальному процесі. Програма семінару-тренінгу включає велику кількість прикладів практичного застосування набутих знань.	TEA та PIE – 30	Київ
21 лютого	Ефективне та неефективне читання	Майстер-клас має на меті показати: роль читання у процесі вивчення англійської мови, у розвитку читацьких здібностей учнів (вміння прогнозувати, робити висновки, підкреслювати головне, підводити підсумки та ін.); особливості читання залежно від типу та змісту тексту, цілей читання; продемонструвати різницю між ефективними та неефективними читачами	TEA – 10	Дніпропетровськ

Дата	Назва заходу	Короткий опис	Випускники	Місто
27 лютого	Розбудова відносин між студентами та адміністрацією в Україні	Джим і Фуджі Крайдер, представники організації Freedom House, які працюють з місцевими молодіжними програмами NGO Face to Face, проведуть дискусію під час круглого столу. Джим та Фуджі опишуть свій 40-річний досвід роботи в американських середніх школах та університетах з метою заохотити випускників брати більш діяльну участь у житті своїх учнівських та студентських громад.	Всі програми American Councils – 20	Одеса
13 березня	Україна в світовому суспільстві: тенденції розвитку	Запрошений лектор ознайомить випускників з новими тенденціями розуміння ролі України в світовій спільноті. Випускники візьмуть участь у дискусії під час круглого столу, на якому розглядатиметься тема розвитку демократії в Україні.	JFDP, TEA, PIE, Ugrad – 20	Харків
13–14 березня	Програма підвищення свідомості електорату «Voter Education Advocacy»	Високопрофесійні тренери проведуть дводенний тренінг для тренерів на тему освіти електорату з метою підвищення свідомості випускників та суспільства напередодні президентських виборів 2004 р.	Muskie, JFDP, TEA, PIE, Ugrad – 100	Київ
Березень–червень	Тренінги з комп'ютерних навичок для випускників програми TEA	Проект передбачає тренінг з базового використання комп'ютерів для випускників програми TEA з кожної області, які надалі будуть тренувати своїх колег у школі. Тренінги для тренерів проводитимуться наприкінці березня. Програма буде розширена тренерами IATP та видана у електронному або друкованому вигляді. Вона буде базуватися на основах комп'ютерних технологій та операційній системі Windows, включаючи використання електронної пошти.	TEA	Київ та різні обласні центри IATP
Березень–січень	Регіональні тренінги з освіти електорату «Voters' Education»	Професійні тренери з різних організацій, що мають справу з виборчою кампанією, проведуть одно- та дводенні тренінги для тренерів на тему освіти електорату з метою підвищення свідомості випускників та суспільства напередодні президентських виборів 2004 року. Проект призначений для випускників усіх програм та не представляє інтересів ніяких політичних партій або течій.	Muskie, JFDP, TEA, PIE, Ugrad – 130	По Україні
8 квітня	Зустріч ради випускників	Збори випускників з кожної програми для обміну ідеями та формування планів щодо майбутньої діяльності.	JFDP, Muskie, TEA, PIE, Ugrad – 10	Київ
16 квітня	Створення школи без насильства	Круглий стіл для вчителів, які шукають шляхів створення школи без насильства. Проблеми, що стосуються таких шляхів вирішення конфліктів, є новаторськими в системі освіти України і можуть стати частиною програм професійної підготовки вчителів. Передбачається видання відповідного довідника для вчителів.	TEA – 20	Харків
20 квітня	Міжкультурні дисципліни	Мета конференції – визначити, як нащадки різних культур співпрацюють, спілкуються у класі в українській школі, а також узагальнити методи налагодження стосунків різних груп у класному колективі.	Всі програми American Councils – 30	Одеса
24 квітня	Реєстрація НДО	Мета тренінгу – обговорити шляхи розвитку недержавних організацій в Україні, запропонувати конкретні зміни у законодавстві.	Всі програми American Councils – 30	Львів
6–7 травня	Ми проти насильства. А ви?	Збори спрямовані на підвищення рівня свідомості спільноти у протидії насильству. 25 представників недержавних організацій зберуться в Луганську для проведення дводенного майстер-класу. Теми для роздумів: насильство серед вчителів, домашній арешт та заходи проти насильства.	TEA – 10	Луганськ
15 травня	Навчання учнів молодших класів навичок слухання	Майстер-клас допоможе вчителям удосконалити в учнів навички слухання на основі алгоритмів. Тренери поділяться досвідом у розвитку TEFL, випробують та оцінять викладацьку діяльність та матеріали, що застосовуються у процесі навчання.	JFDP, TEA – 11	Харків
17–28 травня	Проект «Наукові та освітянські методології і практики»	Перша частина проекту включає веб-конференцію на базі офісів IATP, де учасники зможуть обговорити підготовлені проекти. Друга частина передбачає публікацію результатів досліджень. Перевага буде надана учасникам, які проводили дослідження в галузях гуманітарних та соціальних наук.	JFDP, Muskie, PIE – 25	Київ
10 червня	Круглий стіл з питань пенсійної реформи	Експерти у даній сфері – представники парламенту, громадського сектору та бізнесу разом з випускниками обговорюватимуть доповіді стосовно пенсійної реформи та виступатимуть із пропозиціями щодо удосконалення та розвитку пенсійної системи. Резолюція буде надіслана у відповідні інституції.	Muskie, JFDP, Ugrad – 35	Київ
12 червня	Конференція «Жінки, робота та суспільство»	Випускники та їхні колеги-вчителі обговорюватимуть гендерні проблеми та роль жінок в українському суспільстві. Публікації будуть розповсюджені в регіонах України.	Всі програми American Councils – 30	Львів

Чи стане освіта справою усього суспільства?

Павло ХОБЗЕЙ,
директор Центру тестових технологій, м. Львів,
випускник програми «Освіта для демократії в Україні»

За кордоном мене завжди дивувало те, що у кожному номері щоденних місцевих газет можна знайти статтю чи навіть сторінку, присвячену освітній тематиці. Те саме можна сказати і про центральні газети. Сідаєш у літак, береш газету англійською чи німецькою, польською чи чеською і завжди знайдеш статтю про освіту. А у нас? Якщо це не професійні освітянські видання, то можна надибати час від часу щось на освітню тематику, переважно інформацію про якусь подію чи неординарний випадок у навчальному закладі. Винятком може бути хіба що газета «Дзеркало тижня». Але, як кажуть, виняток лише підтверджує правило.

Запитуєш себе: чому так? Чому так відбувається, хоча в суспільстві є повага до освіти? Є ж прагнення громадян дати вищу освіту своїм дітям, є зусилля і досягнення студентів та учнів, є готовність батьків направляти своїх дітей до школи і платити за різноманітні навчальні послуги, незважаючи на серйозні економічні труднощі. Усе це є, але чому в суспільстві не відбувається постійної дискусії про роль і завдання освіти в розвитку країни і чому влада сповідує залишковий принцип фінансування освіти?

На мою думку, якоюсь мірою проблеми української освіти пов'язані з тим, що особи, які приймають рішення в країні, мають значні важелі впливу й вагу в суспільстві, тобто наша політична еліта, не відчувають труднощів з освітою власних дітей чи онуків. Вони завжди можуть влаштувати дитину в елітну школу, найняти репетитора, відправити на навчання у престижний вищий навчальний заклад чи за кордон. Зв'язки і гроші вирішують все. Завжди легше організувати навчання для своєї однієї дитини, ніж думати про зміни у всій системі освіти. Тому й важко залучити представників бізнесу, політичну еліту до вирішення проблем освіти. Їх тягар лягає переважно на освітян. Ось тому на шпальтах провідних газет ми лише зрідка натрапимо на статтю про освіту – кожен вирішує свої проблеми сам.

Зауважу, що такі настрої передаються і пересічним громадянам. В Україні дедалі менше людей вірить, що школа може забезпечити необхідний рівень освіти для подальшого успішного життя. Чи можна в школі вивчити на належному рівні іноземну мову? Крім невеликої частини спеціалізованих шкіл – ні. Батьки навчають своїх дітей поза школою, наймаючи репетиторів. Чи можна в загальноосвітній школі навчитися добре працювати на комп'ютері? Ні. Батьки скеровують своїх дітей на відповідні курси, або ази комп'ютерної грамотності діти самотужки здобувають вдома. Чи забезпечує школа можливість вступу до вищого навчального закладу? Ще раз – переважно – ні. Знову необхідні послуги репетиторів. Взагалі складається враження, що вчителі на уроках не вчать, а лише перевіряють, чого навчили вдома батьки або репетитори. Прошу не ображатися справжніх добрих вчителів, які ще працюють в наших школах і яких це не стосується. Але тенденція до погіршення викладання посилюється.

На превеликий жаль, стає нормою, що в Україні дати добру освіту своїм дітям можуть лише забезпечені батьки. Все більше й більше успіх учнів залежить не лише від їхніх здібностей, а й від гаманця батьків.

Яким же чином можна змінити цю ситуацію? Як перекопати сильних світу цього, що коли Україна хоче досягти сталого зростання, макроекономічної стабільності, то для неї надзвичайно важливим є реформування сектору розвитку людських ресурсів? І що власне людський капітал є основою економічного розвитку? Знакова фігура в нашій освіті В. Брюховецький сказав у недавньому інтерв'ю: «Еліта повинна зрозуміти, що лише дбаючи про рівень освіченості всього народу, вона може пропонувати йому ті цінності, які сповідує сама». Та як це зробити? Як залучити еліту до розв'язання проблем освіти?

У США широка громадськість тричі починала дискусію про американську освіту. Спочатку поштовхом слугував запуск Радянським Союзом супутника в 1959 році, у 70-х роках – швидкий розвиток високотехнологічної продукції в Японії і певне відставання в цьому Америки, і остання хвиля реформ відбулася після відомої доповіді про стан освіти «Нація в небезпеці» 1983 року.

Не треба скептично зауважувати, що американська середня освіта є гіршою від нашої і тому їм потрібні реформи, а нам ні. За результатами міжнародних досліджень, зокрема досліджень PISSA, проведених в цілій низці країн (на жаль, Україна ще жодного разу не брала в них участі), рівень навчальних досягнень учнів американських шкіл був вищий від рівня учнів Росії та Польщі, тому можна стверджувати, що й від наших. Втім, йдеться не про якість американської освіти взагалі, а про підходи до вирішення проблем освіти в Америці.

Після публікації доповіді «Нація в небезпеці» багато штатів почали розробляти свої власні програми покращення якості освіти. Що цікаво: тон у дискусії задавали провідні бізнесмени штату. Так було і в Техасі, і в Каліфорнії, і в Південній Кароліні, і в інших штатах. Провідні бізнесмени і політики заснували Раду з питань освіти і відповідний фонд для розвитку освіти. Ця Рада замовляла

проведення фахових досліджень стану освіти і розробку стратегій її розвитку. Пізніше запропоновані стратегії були широко обговорені, прийняті і, що важливо,– фінансово забезпечені для реалізації. Бюджети на освіту у деяких штатах зросли майже вдвічі. Уроком для нас є те, що саме великі працедавці та провідні політики очолили рух за удосконалення освітньої системи. Усі губернатори у виборчій кампанії питання освіти визначали пріоритетом своїх програм.

Другий урок: основну увагу в стратегіях розвитку зосередили на поліпшенні роботи вчителя. Була запропонована система фінансових стимулів, щоб втримати у школі найкращих вчителів, створити механізми відсіву слабких і некомпетентних, запровадити систему залучення до вчительської професії здібних людей. У Техасі зарплата вчителя стала вищою, ніж середня заробітна плата по штату.

У Німеччині поштовхом до переоцінки рівня освіти стало розчарування у результатах міжнародних досліджень навчальних досягнень учнів PISSA і TIMSS. Виявилося, що Німеччина посіла не перші місця, а була посередині в рейтингу європейських країн. Ця обставина спонукала політикум країни серйозно звернути увагу на стан освіти.

Можна шукати пояснення того, чому Україна не бере участі у цих міжнародних дослідженнях. І, повірте, річ не тільки у грошах. Проте можливість порівняти себе з іншими країнами – а немає підстав сподіватися на високі результати – може стати і у нас поштовхом до привернення уваги суспільства до якості освіти.

Не знаю, чи дослідження стану вітчизняної освіти (можна під такою ж назвою – «Нація в небезпеці», бо саме так і є) привело б до активності нашої еліти, але бодай громаді ми б чесно сказали: «Шановні батьки, ми ваших дітей вчимо погано, але в майбутньому будемо вчити ще гірше». Може, це змінить ставлення суспільства до освіти і насамперед до вчителя. Хай там які реформи декларує МОН України, нічого в освіті не поліпшиться, якщо ці зміни вчитель не сприйме, якщо не зміниться статус вчителя. Годі наголошувати на суспільній відповідальності вчителя, на тому, що учні не винні в ситуації, що склалася. Вчителю треба платити, і платити добре за добру роботу. Платити за якість його праці, за її результати – навчальні досягнення учнів. А з учителем, який животіє за межею бідності, нічого не зробиш.

Не треба перебільшувати пасивності наших людей у розв'язанні проблем освіти. Рік тому Центр «Соціальний моніторинг» у межах проекту ПРООН «Індекс людського розвитку: Україна, листопад 2002 р.» провів соціологічне опитування у всіх областях України. Серед низки питань були й такі, що стосувалися освіти. Так, на запитання «Чи хотіли б Ви мати вплив на прийняття рішень, які стосуються розвитку освіти?» «так» відповіло 26 % респондентів, «ні» – 76 %. На запитання «На Вашу думку, чи може така людина, як Ви, впливати на прийняття рішень у галузі освіти?» «так» відповіло 9 % респондентів, «ні» – 91 %.

Якщо кожен четвертий хоче мати вплив на прийняття рішень в освіті, бо розуміє, що це зачіпає інтереси не тільки його дитини, а і його особисто, а кожен десятий вважає, що може впливати на прийняття рішень, то це не так зле. Це має додавати нам оптимізму й спонукати замислитися, як цих небайдужих людей залучити до співпраці.

Я пригадую, коли у 1999–2000 рр. методом публічного обговорення творилася освітня політика Львова, то вдалося залучити до роботи поважних, знаних у місті людей. Багато зробив для цього тодішній міський голова, який показав свою справжню зацікавленість і взяв безпосередню участь у розробці стратегії розвитку освіти. За ним пішли й інші. Виявилося, що коли чітко визначені цілі – й визначені разом з громадою, і відповідно ці цілі є цілями не тільки урядовців, а й громади,– то не так важко залучити людей до їх реалізації.

Отже, можливий ще один варіант привернення уваги всього суспільства до розвитку освіти, до підвищення її престижу та якості. Потрібно, щоб лідер, провідник нації сказав нашим українським олігархам: «Шановні, Ви вже подбали про себе, про долю своїх дітей. Давайте подбаємо про народ, про його освіту, про його майбутнє». Я переконаний, що частина відгукнеться. Важливо, щоб це було не формальністю, а дійсно справою життя для тих людей, які мають гроші та вплив у країні. І роль провідника країни, який здатен повести за собою еліту і визначити розвиток освіти пріоритетом № 1 держави не на словах, а з відповідними політичними діями і належним фінансуванням, є визначальною.

Ще не все втрачено. Ще не пізно. Ще є час, але він швидко спливає.

P.S. 8.02.2004. Ця стаття була написана в грудні й запропонована для публікації у *Віснику*. Наталія Єремеєва зауважила, що *Вісник* читають переважно вчителі – якою ж має бути їхня роль у цій ситуації? Як діяти? Чи тільки чекати розуміння від політичної еліти?

Справді, ситуація є складною. Минулого тижня в Новій Каховці я почув розпач вчительки: «Вони говорять про моніторинг, про європейські стандарти. Який може бути моніторинг, які можуть бути європейські стандарти, коли в класі немає крейди і на 24 стільцях я маю вчити 27 учнів!» Мені важко судити, чому в тій

школі нема крейди і стільців та хто справді в цьому винен. Але я впевнений, що найстрашнішою помилкою буде, коли наше вчительство охопить зневіра. Що ж робити?

По-перше, боротися за свої права, за дотримання діючого (а насправді недіючого) законодавства. Чому не в повному обсязі виконується ст. 57 Закону України «Про освіту»? Грошей немає в бюджеті? Ні. Просто вчительство цього не домагається по-справжньому. Є ж профспілка. Якщо ж офіційна вчительська профспілка не є дієвою і боїться йти проти влади, то створена і діє Вільна профспілка освіти і науки України, яка, до речі, прийнята до міжнародної конфедерації вільних профспілок. Якщо ж учителям важко організуватися, то можна подати позови до суду за невиконання ст. 57. Вимагати повернення заборгованих грошей. Треба створити тиск на владу. Йдеться ж про дотримання вимог, гарантованих Законом.

По-друге, гуртувати навколо школи громадськість. Спочатку батьків учнів, а потім виходити ширше – на місцеву громаду. Один з можливих механізмів – проведення самооцінки якості діяльності школи. Тобто проведення опитування батьків, учнів-старшокласників і вчителів про їх ставлення до того чи іншого аспекту діяльності школи й спільне створення плану розвитку школи.

По-третє, займатися, попри величезні труднощі, своїм професійним розвитком. Вчити дітей більше і краще. Цим завойовувати, чи відвойовувати, довіру батьків і громади до школи. На жаль, як свідчать результати соціологічних опитувань, ця довіра в останній час падає.

А потім виходити на політиків і вимагати підвищення заробітної плати вчителям. Звідки гроші? Та виведіть хоча б частину грошей з тіні. Для вчителів вистачить. Вимагати створення належних умов праці. Забезпечити елементарним: крейдою, меблями, обладнанням, залатати дірки в дахах і трубах. Далі – забезпечити дидактичними матеріалами, підручниками. Змінити систему перепідготовки вчителів. Зробити навчання ефективним і цікавим.

А от коли це вдасться здійснити, то потрібно й підвищити вимоги до вчителів, вимагати віддачі – високих навчальних результатів учнів.

Повірте, реальність запропонованого залежить значною мірою від активної, організованої, розсудливої дії сміливих учителів.

Public Relations і стереотипи

Вікторія БРАЧКОВА,
вчитель історії та правознавства
Савинської ЗОШ № 11–III ступенів,
заступник голови місцевого осередку
асоціації «Нова доба»,
м. Балаклія Харківської обл.

Істина зрідка буває чистою,
ніколи – однозначною.
О. Вайльд

У Харкові 20 грудня 2003 р. за підтримки Американських рад з міжнародної освіти відбувся міжрегіональний семінар з громадянської освіти «Використання PR-методів у діяльності громадських організацій». Особливістю цього семінару було те, що на ньому зібрались представники різних громадських організацій з усіх куточків України – менеджери, рекламні агенти, бізнесмени, вчителі. Це дало можливість обмінятись цінною інформацією і особистим досвідом. Тема Public Relations у світовій практиці вже не нова. Наприклад, у США 2006 року будуть відзначати двохсотліття PR, фундатором якого вважають Томаса Джефферсона (третього президента США (1801–1809), автора «Декларації незалежності»).

PR – самостійна функція менеджменту зі встановлення й підтримки комунікацій між організацією і спільнотою. PR – управління іміджем, гармонізація відносин із суспільством.

Ядро роботи PR: вплив на стан суспільної думки.

Мета діяльності PR-структур:

– сформувати суспільну думку, коли її нема;

– переконати людей змінити свою думку з якого-небудь питання;

– посилити думку, що існує в суспільстві.

Пройшло вже понад 12 років, як Україна стала незалежною державою, але ми все ще вчимося демократії. Нам потрібні PR-спеціалісти, які б могли за допомогою різних засобів комунікації знищити бар'єри непорозуміння між людьми. Одним із факторів, які впливають на стосунки між людьми, на створення певного іміджу особи чи організації, Тетяна Арсеньєва (доктор філософських наук, завідувач кафедри інформаційної політики Волго-Вятської академії державної служби при президентові РФ) назвала стереотипи. Навіть про сам PR існує дуже багато стереотипів: брудний PR, психологічний PR, толерантний PR...

PR-спеціалісту потрібно враховувати, що більшість людей ділять всіх на «наших» і «не наших». І це дуже впливає на всю діяльність громадських організацій. Стереотипи глибоко засіли у масовій свідомості й часто є перешкодою на шляху до толерантного ставлення людей один до одного.

Коли людей об'єднують за якими-небудь ознаками (національність, раса, віра, вік, стать і т. д.), то дуже часто втрачаються менш помітні, але дуже важливі характеристики кожного з нас (характер, захоплення, настрій, темперамент, стиль одягу...). Таким чином починають складатися судження про цілу групу людей, кожний представник якої – особистість, індивідуальність. Наприклад: всі українці люблять сало, всі артисти – багаті, всі цигани – ошуканці, всі бізнесмени – обмежені, всі депутати – брешуть. Наявність стереотипу спричиняє ситуацію, коли люди помічають тільки те, що відповідає стереотипу, і відкидають інформацію, яка йому суперечить. І від того, який стереотип складається про вашу організацію, буде залежати її подальша доля.

Беручи участь у семінарі, працюючи в групах з різними людьми, я помітила, яку зацікавленість викликала ця тема.

Тетяна Арсеньєва і Олена Рождественська (старший викладач права ХНУ ім. В. Н. Каразіна) зробили все можливе для того, щоб зовсім незнайомі люди з різними уподобаннями і професіями навчилися бути толерантними один до одного, перестали ділитися на «наших» і «не наших» та почали діяти як одна команда.

Цей семінар був своєчасним, бо він дав інформацію про те, як створити організацію і сформувати її імідж, як проводити презентації, як взаємодіяти із засобами масової інформації і як створювати позитивні стереотипи.

Американський щоденник
(американська освіта очима українського директора школи)

Віктор ГРОМОВИЙ,
директор гімназії ім. Тараса Шевченка м. Кіровограда (Єлисаветграда), випускник програми «Партнери в освіті – 2002»

30.09.2002. Коли зникає ніч...

Аеропорт Кансай (м. Осака, Японія), 9.50 за місцевим часом. Літак авіакомпанії «Lufthansa» бере курс на Франкфурт. Лечу додому,– саме це відчуття, яке передалося від моїх колег – учасників програми японської агенції міжнародного розвитку (JICA) «Розвиток середньої освіти», переповнює душу. Та у Франкфурті я мушу пересісти в літак, який прямує до США, з тим щоб у Вашингтоні приєднатися до учасників іншої програми – «Партнери в освіті» («Освіта глобальних громадян: формування міжнародного партнерства у сфері громадянської освіти» – так визначена тематика цієї програми).

Тож дуже звивиста виходить у мене дорога додому: Осака – Франкфурт – Вашингтон – Омаха – Вашингтон – Франкфурт – Київ – Кіровоград. Летимо над безкраїми просторами Далекого Сходу, Сибіру та заполярної Росії. На моніторі видно траєкторію руху літака. Ще раз переконуєшся в тому, що реальність розвіює будь-які стереотипи, зокрема й географічні: літак рухається дугою, а не по «прямій» лінії, яку можна було б намалювати на плоскій карті, з'єднавши Осаку з Франкфуртом. Земля – куля, а тому такі дуги і є найкоротшим шляхом. На жаль, часто й наше педагогічне мислення є таким же «плоским» і «двовимірним», як і географічне.

Так, наприклад, у нас домінують два виміри у побудові освітньої системи того чи іншого навчального закладу. Один вимір визначаємо ми, педагоги, другий – батьки, а про третій вимір, який мали б визначати безпосередні споживачі освітніх послуг – учні, ми часто забуваємо. Звичайно, це деформує всю «просторову» організацію освітнього середовища, «сплющує» її, але нам так «зручніше»... Зручніше друкувати на папері географічні карти, ніж випускати глобуси, але справжня географічна реальність – та, що зображена на глобусі.

Швидкість літака – 900 км/год., тому він «наздоганяє» Сонце. У Франкфурт я прилітаю в обідню пору, пройшло 12 годин польоту; у Вашингтон, після кількох годин очікування в аеропорту та 8 годин польоту,– надвечір... Проходить майже 40 годин, а ночі нема й нема. Нарешті, уже дорогою до готелю, наступають сутінки. Завтра почнеться мій перший американський ранок.

1.10.2002. Американська Александрія

День почався з візиту до Tomas Jefferson High School for science and technologe в м. Александрії (щоправда, це місто знаходиться не в Кіровоградській області, а у штаті Вірджинія). Штрихи до портрета школи:

- Екскурсію ведуть самі учні (усіх гостей розподілили на маленькі групи, до яких прикріпили по два гіди з учнів школи).
- Атмосфера в школі надзвичайно розкута. На перервах учні сидять де завгодно, стрибають один на одного...
- Відсутня будь-яка форма, як, втім, і елементарна культура одягу.
- Всюди патріотичний декор (перед школою – флагштоки з прапором, у кожному класі прапорці, багато карт США тощо).
- Зустріч із учнівським шкільним урядом переконує, що учні тут почувають себе справжніми господарями (діти без комплексів, уміють упевнено триматись).
- Тут, як і всюди, діє PTA – батьківсько-вчительська асоціація.
- У школі є дебат-клуб, гра-модель ООН, «тост-клуб» – так вони вчаться мистецтву живого слова.
- Технічне оснащення школи на найвищому рівні. Важко уявити, чого там ще немає. Є навіть своя телестудія, видавничий центр, у якому створюють шкільну газету, маса комп'ютерів, копіювальної техніки тощо. Є ціле «крило» з актовими залами та кабінетами, відведеними під музичні заняття, театр, художню творчість...
- Є сотні (!) клубів, товариств і груп (8-й період у середу й п'ятницю – час їх роботи).
- Усюди різноманітні оголошення, поздоровлення, запрошення (відразу видно, що тут вирує ініціатива учнів, яка виливається в активне громадське життя школи).
- У спеціальній кімнаті збирається інформація про різноманітні програми обміну, можливості подальшого навчання, роботи та ін.
- У цій школі відсутній «поліцейський патруль», що свідчить про спокійну обстановку.

Японія – США

У японських школах нам показували грандіозні колективні шоу у виконанні кількасот дітей. У США в школі Томаса Джефферсона ми побачили сольні партії сильних індивідів, які тут зростають і які самі вміють об'єднуватися задля реалізації спільних цілей чи задоволення споріднених захоплень. У Японії такого активного громадського життя учнів, такої самостійності, упевненості в собі я ніде не бачив.

Усе пізнається в порівнянні...

Мимоволі напрошується порівняння японських і американських учнів.

Учні в Японії	Учні в США
Одягнуті у форму	Ніякої форми і культури одягу
Приїздять на велосипедах	Приїздять на власних автомобілях або на шкільних автобусах
Мають значно серйозніше навантаження як на уроках, так і після школи	Навантажені досить помірно обов'язковими предметами, зате є величезні можливості для індивідуального вибору
Перевзуваються і при вході до школи, і ще раз при вході до туалету	Ніякого змінного взуття як обов'язкової процедури, хоча багато учнів взувають легкі капці (їх зберігають у боксах)
Домінує колективістське начало (будь членом команди!)	Домінує індивідуалізм (роби інакше, виділяйся, не будь таким, як усі!)
Мононаціональний контингент учнів	«Дети разных народов...»

Віктор-сан – так мене тут усі називають. Змушений давати імпровізовані прес-конференції на японську тематику, яка викликає в усіх підвищений інтерес. Так що я, з огляду на нетиповий шлях до Америки, миттєво став дуже популярною персоною.

2.10.2002. Embassy Suites Hotels – лекції про громадянську освіту

У своїй лекції професор Stephen Schechter

наголошує на двох місіях школи:
- *інтелектуальна* (IQ розвиток)
- *громадянська* (C, civics)

Якщо додати до цього ще й завдання розвитку емоційного інтелекту (EQ), вийде така формула ефективної школи:

(IQ + EQ) + C, або (IQ + EQ)·C

Громадянська місія в академічному розумінні цього поняття реалізується через програму «соціального навчання» (історія, соціологія, географія, психологія та ін.).

У розумінні американському поняття «civics» фокусується на врядуванні, освітньому праві, політиці США, поняття ж «citizenship» – на правах та відповідальності людини як громадянина.

Американців привчають починаючи зі школи: якщо ви хочете щось зробити чи захистити, ви повинні організовуватися в групи за інтересами, партії: «Це єдиний шлях – у співпраці з іншими діяти ефективно». Особливий акцент робиться на темі «Індивідуальність і суспільство». Індивід повинен уміти впливати на ті чи інші соціальні інститути. Головне для випускника школи – знати, чого ти хочеш і як цього досягнути разом з іншими.

Американські вчителі зосереджуються на тому, щоб дати відповідь учням на такі запитання:

- як виробити вміння працювати з інформацією, як знайти, проаналізувати, використати потрібну інформацію, а не просто запам'ятати (це зараз не потрібно!).
- як бути ефективним громадянином, здатним критично мислити, вирішувати проблеми тощо (наприклад, вони вчать, як читати газети з максимальною користю для себе);
- як бути посередником у вирішенні міжособистісних та інших конфліктів;
- як навчитися думати позитивно й активно.

Дивись сайти про громадянську освіту: www.civiced.org, www.civnet.org, www.eric.org.

Факт із лекції Петера Хлебовіча

73 % освітян у США – жінки. Тут теж зарплата вчителів невисока, як порівняти, наприклад, з юристами чи хірургами.

Америка, а точніше, м. Вашингтон – «рідний дім»

Саме з Вашингтона почалася наша програма освітнього обміну з громадянської освіти (тут проходив установчий семінар), організована Американськими радами з міжнародної освіти (American Councils). Я прилетів сюди з Японії ніби додому. Звична їжа. Навколо європейці, машини їздять із правого боку вулиці... Поруч із готелем стоїть пам'ятник Тарасові Шевченку.

...Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось-таки колись!
Тарас Шевченко. Юродивий

Ці рядки викарбувані на постаменті пам'ятника. У світлі прожекторів у вечірньому місті цей пам'ятник виглядає велично. З одного боку напис: «Тарас Шевченко – український поет», з іншого – слова з поеми «Кавказ»: «Борітеся – поборете». Його споруджено ще в 1964 р. А на «Вашингтона з новим і праведним законом» ми все ще чекаємо.

The J. Kennedy center for the performing arts

Балет в театрі Ейзенхауера (Центр театрального мистецтва ім. Дж. Кеннеді). Незважаючи на те що ціна квитків значна (наш не найкращий квиток коштує $39), у театрі немає жодного (!) вільного місця. Америка – країна театральна...

3.10.2002. Вашингтон

Адам Сторм і Тед Біттс (Adam Storm, Ted Bitts) представляють нам навчальний курс Facing history and ourselves («Оглядаючи історію й себе»).

Див. www. facinghistory.org.

Домінує проблемний метод викладання матеріалу. Наприклад, показують відеофрагмент про маленького хлопчика, який став активістом гітлерюгенду, після перегляду дається завдання групам з'ясувати причини цього. (Поділ на групи відбувається за випадковим розподілом 1, 2, 3, 4, 5. Усі, хто має № 1, усі, хто має № 2 і т. д.) Такі форми роботи – найкращий спосіб зрозуміти, яким є вплив тоталітарного суспільства на людину.

Екскурсія до Сенату як приклад відкритості влади

Будь-хто може запросто потрапити до стін Капітолію і побувати, як і ми, на засіданні Сенату. Це теж один із факторів, який сприяє громадянській освіті.

Міші – 1 (!) рік

Під час обіду сказав, що моєму молодшому синові Міші виповнився 1 рік. Усі співали «Happy birthday». Вітальну листівку я йому відправив ще з Японії, а вітав дружину телефоном уже з Америки. Звичайно, хотілося поздоровити мого хлопчика особисто, але доля розкидала нас у різні кутки світу – я у Вашингтоні, а він у Кіровограді. У моєму рідному місті, як каже дружина, хотіли трохи зіпсувати святкову вечірку – 3 дні не було води.

Пощастило тобі з Америкою...

Мій сусід по номеру в готелі «Embassy Suites» Микола розповів, що на таку репліку своїх українських колег сказав: «Пощастило, це якби я йшов вулицею і знайшов на дорозі $100, а в цьому випадку я готував матеріали, брав участь у конкурсі... Я подбав сам про себе, і моя робота дала позитивний результат».

Готель «Embassy Suites» у Вашингтоні як реалізована мрія кожного українця:

- Безкоштовні сніданки і «happy hours» (з 17.30), коли безплатно дають випивку в барі (це для тих, хто хоче «залити» тугу за ненькою Україною).
- Басейн і джакузі, тренажерний зал (це для тіла).
- Чудовий внутрішній дворик з фонтанами і водоспадами (це для злету фантазії).
- Люб'язний персонал та усміхнені американці (це для контрасту з реаліями Батьківщини).
- Поруч пам'ятник Т. Шевченкові (це для душі).

Виявляється, що «наїстися» можна дуже швидко

Деякі наші учасники програми «об'їдалися» тиждень, доки перейшли на раціональний обсяг споживання їжі. «Я вже не можу стільки їсти, сьогодні брав лише каву й фрукти на сніданок»,– такі репліки почув у день від'їзду. Так що і «шара» може досить швидко набриднути чи, точніше, звестись до мінімально достатнього рівня.

«Мелочь, но приятно» по-американськи

Впадає в очі напис біля входу до ресторану в готелі: *«Ми любимо дітей»* (діти віком до 10 років, яких приводять із собою дорослі, отримують їжу безкоштовно!). Це ще один приклад того, що дитиноцентричне суспільство реально існує в США.

Відразу ж згадую, яка соціальна реклама із закликом народжувати дітей прикрашає німецькі міста! Хоча, звичайно, німці долають демографічну кризу не шляхом рекламування материнства і дитинства, а завдяки реальним соціальним програмам на їх підтримку.

Урізноманітнювати життя

Усюди американці говорять нам: «Добре, що ви різні, це створює різноманітність». Ми ж звикли говорити про «колектив однодумців», і в цьому головна ознака тоталітарної ментальності, яка ґрунтується на принципі «будь, як усі», «не высовывайся» та «тобі що, більше всіх треба»... Але картину світу можна скласти лише з барвистої мозаїки кольорів і відтінків. Рухатися вперед, змінюватися може тільки та соціальна система, у якій існує «єдність і боротьба протилежностей», «достатня різноманітність».

Навіть до Міс Америки висувається вимога «making difference», адже вона «має відображати все найкраще, що є в Америці, і сприяти змінам у мисленні інших людей» (газета «US Today» 3 жовтня 2002 р.).

Тож давайте творити різноманітність, давайте будемо різними.

4.10.2002. Летимо на Омаху (штат Небраска)

Учора в нас була прощальна вечірка у вашингтонському ресторанчику «Отелло». Заразом відзначили День учителя. Кожна національна делегація приготувала святкову шоу-програму.

5.10.2002. UNO (www.unomaha.edu)

Знайомство з Університетом штату Небраска в Омасі (UNO) почалося з відвідин «засідання» Асоціації випускників (UNO Homecoming-2002). У спеціально спорудженому на гроші випускників будинку щотижня у вихідні проходять зустрічі (усі, хто дав гроші, відзначені цеглинкою з вигравіюваним прізвищем, з яких викладено доріжку біля будинку). У цьому своєрідному клубі випускників проходять навіть весілля. А потім ми пішли на матч з американського футболу. Команда UNO приймала команду з Колорадо. Це грандіозне шоу з оркестрами і дівчатами-танцівницями (причому огрядна комплекція не є завадою для участі в параді).

Пройшлись університетським кампусом. Круто!

6.10.2002. Барбекю в будинку Мері Лінн

Щоб краще познайомитися, наш американський керівник Мері Лінн вирішила запросити нас до себе додому. По дорозі побачили «одноповерхову» Америку (будиночки на 1–2 поверхи з маленькими подвір'ями і газончиками). Мері Лінн має будинок, у якому приємно жити і працювати. Живуть комфортно, але достатньо просто. Будинок, як і автомобіль, є складовою американського стилю життя... Пересуватися без автомобіля у Небрасці неможливо. Це американський Захід із широким розмахом і безмежними преріями.

Єлисавет!

Сьогодні ми відвідали українську католицьку церкву в Омасі. Моє рідне місто позначено на карті в церкві як Єлисавет. Це простонародне скорочення від справжньої назви міста – Єлисаветград (точно так санктпетербуржці називають своє місто – Пітєр). А ми все ще демонструємо всьому світові власну відсталість і неблагополуччя, які

впадають у вічі відразу, як тільки люди чують компартійну назву – Кіровоград.

7.10.2002. Зоопарк (Zoo)

Конференція вчителів проходить у зоопарку... Але зоопарк має всі умови для цього (актову залу, хол, кімнати для роботи в групах і т. ін.).

На одному з секційних занять ознайомились, як вони вивчають Конституцію США. Є спеціальний посібник і спеціальна програма «Ми народ...». Працюють у групах, дискутують – усе це інтерактивні технології навчання. Після подій 11 вересня у США розпочався черговий патріотичний підйом (тоді миттєво розкупили всі прапорці). Патріотизму не можна навчити – це внутрішнє відчуття людини. Можна забезпечити все необхідне, щоб це відчуття підтримати чи пробудити, щоб зміцнити оптимістичне ставлення до перспектив розвитку власної країни та особливих можливостей реалізувати «американську мрію». Є перепони на шляху? Не страшно, їх можна здолати, і ми здолаємо, бо ми – американці.

У зоопарку є багато фантастичних речей (павільйони «Тропіки», «Джунглі», «Підводний світ») і є дрібниці, які просто зачаровують. Особливо популярна, наприклад, урна-бегемот, котра, як пилосос, розкритою пащею всмоктує сміття (дітлахи сприймають це як шоу, тому, думаю, навмисно шукають сміття, щоб туди вкинути).

Зоопарк – грандіозний освітній центр. Тут є і суперкінотеатр, у якому можна, наприклад, подивитися фільм про Кіліманджаро.

Таким чином, Омаха як місто є розвиваючим освітнім середовищем, а зоопарк – однією з освітніх можливостей.

8.10.2002. Оперативність роботи університетських спецслужб

• Виготовлення студентського ID займає 2–3 хв (стоїть цифрова відеокамера та комп'ютер зі спеціальним принтером).

• Про нас уже встигли написати в студентській газеті. До речі, на наше навчання (9 учасників програми) університет отримав $25,8 тис. На кожного з нас витрачають майже $3 тис.

9.10.2002. Візит до Harry A. Burke High School, Омаха

• Система безпеки (усі отримують наклейки відвідувача, у коридорах відеокамери, усі стіни прозорі). Школа знаходиться у великому шкільному районі, де є сім High School.

• Спорт – один із пріоритетів як у школі, так і у вузі (учора ми бачили чудову спортивну базу UNO).

• Активні методи роботи з класом. Наприклад, на уроці географії так вивчають тему «Еміграція»: клас ділять на дві групи, які працюють по черзі та влаштовують імпровізовані прес-конференції з двома вихідцями з Судану...

• Усюди висловлювання, підбадьорливі написи і обов'язково прапор США.

• Щомісяця дають сигнал тривоги і проводять евакуацію всіх людей.

• Ще про одну перевагу американської школи, пов'язану з «автомобілізацією» старшокласників, нам розповідає вчитель журналістики: «Під час уроку діти можуть подорожувати, у багатьох є машини, застрибнули й поїхали».

Написи в кабінетах

В одному з класів учні самі зробили такий плакат:

Успіх		Провал
Чіткі цілі	↔	хаотичність у роботі
тяжка праця	↔	лінь
відповідальність за інших	↔	зацикленість на собі
відданість справі	↔	сумбурність
ентузіазм	↔	апатія
наполегливість	↔	безвілля
віра	↔	сумнів
самопожертвування	↔	егоїзм
уміння сфокусуватися	↔	неуважність

Який шлях ти обираєш?

Ще кілька зразків написів на стінах класів із серії «У світі мудрих думок»:

• Найкраще заводити друзів ще до того, як вони будуть тобі потрібні.

• Якщо вас турбує те, чого ви не маєте, ви не зможете насолоджуватися тим, що у вас є.

• Уява важливіша за знання (Альберт Ейнштейн).

У цій школі мені випала нагода відвідати урок «академії спілкування» (учні читають газети і обговорюють вміщені матеріали або знаходять сайт тієї чи іншої газети в Інтернеті, а потім порівнюють інтерпретацію подій різними виданнями).

Іноді здається, що цей урок проходить у стилі «тихо сам с собою я веду беседу». Але, придивившись, розумієш, що ще до уроку одна частина учнів записала інтерв'ю з різними людьми (тема – наступний футбольний матч), інші учні прямо на уроці завершують якийсь проект, є, звичайно, й такі, які відкрито байдикують...

На мій погляд, головне на цьому уроці – це те, що учні аналізують ті чи інші події з різних точок зору (як їх висвітлюють різні газети). Це дозволяє побачити, розпізнати відмінності. А «відмінності» для американців – це явище, яке вони не просто сприймають як норму життя, а й часто культивують. Бо завдяки відмінностям проявляється унікальність кожного з нас. «Зрозумійте схожість і прославте відмінність»,– написано на плакаті з фотографією на перший погляд однаковісіньких пінгвінів.

Напис на стіні у школі, який розкриває суть сучасної освіти:

Завдання сучасного освітянина –
не вирубування джунглів, а зрошення пустелі.

(Продовження у наступному номері)

Міжнародне співробітництво формує людину майбутнього

(Закінчення. Початок у № 17, 18)

Олена ВАЛЬЧУК,
учитель англійської мови Ковельської міської гімназії, президент Учительського ресурсного центру «Надія», випускниця програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні – 2000», координатор програми SSEP-2003

Ми відкрили для себе життя американської сім'ї. Спілкування з чудовою родиною Ріка, їхніми друзями, сусідами, можливість жити життям звичайних американців допомагали краще зрозуміти цих людей і полюбити їх. «Атмосфера дружби й любові панували у сім'ї, де я жила,– згадує Наталя Борисюк.– Відносини між батьками побудовано на взаємодовірі, взаємоповазі. На першому місці у батьків не робота, а сім'я. Якось Олена Іванівна поцікавилася у моєї "американської мами", хто вона за фахом. На що отримала чітку відповідь: "Я просто мама". Куди б Лорен не їхала – чи у столицю на захист історичних проектів, чи на концерт, чи на спортивне змагання,– мама її постійно супроводжувала, турбувалася, вболівала. З перших днів мене оточили такою ж турботою, піклуванням, як рідну дитину». «Напевно, тільки тут, в Америці, я по-справжньому почала цінувати свою сім'ю, частинкою якої стала моя американська сім'я. Америка – країна, у якій сім'я справді стоїть на першому місці, і молодь намагається бути схожою на своїх батьків»,– ділиться враженнями учасниця програми Мар'яна Зінчук.

Яскравість вражень, професійне збагачення підсилювались тим фактом, що поруч були мої діти і колега. Неповторною сторінкою для мене, Ірини Котюк та мого сина стала поїздка до Олбані (штат Нью-Йорк). Нас запросила Лідія Тарнавські. Ми побували на зустрічі з членами АДУ, які з'їхалися з різних штатів США, в родині президента цієї асоціації Тараса Шепелявого. Нарешті, ми мали чудову нагоду побачити тих людей, які вболівають за розвиток освіти в Україні, надаючи допомогу технічними засобами та книгами і спонсоруючи професійні семінари. Ми були захоплені цими людьми, які гарно володіють українською мовою, трепетно зберігають українські традиції, вчать дітей та онуків української культури. Над будинком Тараса майорів український прапор, а в душах цих людей – Марії Касянчук, Миколи Гереца, Джулі Шепелявої, Олесі Чухут – невимовна туга за батьківщиною, глибока любов і біль.

Лідія Тарнавські організувала екскурсію по штату Нью-Йорк. Ігор Касянчук показав визначні місця Олбані, Олеся Чухут передала учням та вчителям чудові книги. Незабутньою була зустріч із колегами, викладачами коледжу Сієна, в помешканні Лідії Тарнавські. Ми зустріли всіх учителів, які з 1996 року проводили семінари в різних містах України, один з яких – у Миргороді – спонсорувала Олеся Чухут. Семінар «Здоров'я» скликав представників шести вчительських ресурсних центрів України, подарувавши можливість спілкуватися і працювати як одна дружна сім'я, що зібрала нас, таких різних і водночас таких близьких по духу людей, об'єднала однією ціллю. Окрім знайомства з деякими методичними аспектами викладання англійської мови, програма семінару передбачала ще й пропаганду здорового способу життя, спрямованого на гармонійний розвиток особистості. Проблемними питаннями семінару були: «Чи здатні ми змінити світ на краще? Які для цього знання ми повинні мати, якими навичками маємо володіти, щоб почуватися у безпеці й залишатися здоровими на довгі роки? Як набуті знання передати дітям?» Своїм досвідом ділилася викладач Нью-Йоркського університету Бет Матфелд, а Кіт Уотт (Канада) навчав одному зі способів донесення інформації – створенню радіопередач. При зустрічі в Олбані ми мали чим поділитися, адже наші наставни-

ки цікавилися, як ідеї семінару впроваджувалися на практиці. Цей вечір був святом дружби, співпраці, обміну досвідом.

До речі, ми взяли участь у демонстрації вчителів штату Нью-Йорк. В Олбані з'їхались освітяни з різних міст штату. Вони вийшли на головну площу столиці з плакатами: «Вимагаємо збільшення коштів на фінансування освіти». Звісно, і там вчителі мають свої проблеми. Вони були надзвичайно вдячні, що їх підтримують українські колеги. Ми зрозуміли, що маємо спільні цілі та інтереси.

Ми впевнені, що настав час, коли вчителі та учні не повинні зважати на кордони, а мають допомагати зміцнювати дружбу і взаєморозуміння на міжнародному рівні. Цьому сприяють участь у міжнародних програмах, фінансованих урядом США та Міністерством освіти і науки України. Як випускник програми TEA, я залучаю колег до участі у різноманітних проектах. Неодноразово брали участь у конкурсах Ольга Ісюк, Галина Горкун, Ірина Котюк, Вікторія Кухарук. О. Ісюк та Г. Горкун були тричі відзначені Американськими радами з міжнародної освіти.

Залучаємо і дітей до участі в міжнародних конкурсах, тим самим заохочуючи їх до творчості. Ольга Велимчаниця перемогла у конкурсі письмових робіт, оголошеному фондом «Відродження», «Як живеш, мій канадський ровеснику?». Анна Кремньова, Юлія Глушан, Анна Борисова, Лариса Федун, Наталія Галицька стали лауреатами конкурсу на кращий дитячий твір на тему «Найкращі шляхи вивчення англійської мови», оголошеного видавництвом Macmillian Heinmann. Наталка Борисюк здобула перемогу у Всеукраїнському конкурсі-проекті гендерного розвитку при Корпусі миру США в Україні на написання твору-роздуму «В Україні є бездомні діти, які шукають їжу, борються за виживання. Що можеш ти зробити для покращення стану справ?». Вона отримала сертифікат і нагороджена поїздкою в Ялту. Мені пощастило повчитися протягом тижня у Міжнародному методичному літньому інституті (м. Ялта, червень 2003 р.). Понад 70 вчителів – членів TESOL та IATEFL зібрав інститут, організований за підтримки Британської ради (Олександр Шаленко) та Посольства США в Україні (Патриція Саліван).

Програма інституту включала презентації, семінари-практикуми та дискусії, які проводила міжнародна група висококваліфікованих і талановитих викладачів з Великобританії, США та України (Патриція Саліван, Олександр Шаленко, Зірка Воронка, Катерина Грін, Фіона Гамілтон, Кітті Джонсон, Рік Розенберг, Тетяна Карпова, Джон Біркін, Галина Фурман). Методичний літній інститут став чудовим прикладом співпраці вчителів з Великобританії, Америки, України, Молдавії, Азербайджану.

Просто неможливо переоцінити враження, ідеї, досвід, набуті за роки співпраці, що стали коштовним скарбом, який збагатив нас професійними інноваційними технологіями, навчальними матеріалами і творчими знахідками кращих педагогів світу. Та перспектива, яку відкриває нам взаємна інтеграція, дарує безцінний дивовижний світ знань, світ мудрості й любові, поваги і пошани, взаєморозуміння і взаємозбагачення, дружби і партнерства. Усвідомлення важливості подальшої співпраці спонукає вчителів до професійного зростання й активної життєвої позиції.

Від учителя нової генерації вимагається енергія і відданість, самопожертва, і лише тоді він стане зразком для своїх учнів на все життя. Помічаючи наше натхнення, учні надихатимуть незліченну кількість інших.

Через труднощі в економіці, політиці, соціальній сфері, які переживає Україна, звичайно, легше зробити крок назад, розвести руками і сказати: «Нічого не можу вдіяти». Але творчі особистості можуть змінити світ на краще. І нам потрібно пам'ятати, що майбутнє країни – це наші учні, для яких девізом у житті стануть слова Джона Кеннеді: «Не питайте, що ваша країна може зробити для вас, запитайте себе, що ви можете зробити для своєї країни».

Толерантність на практиці: з досвіду роботи американських педагогів

Катерина ПОПАДЮК,
представниця програми ІАТР у м. Ужгороді,
випускниця програми «Партнери в освіті – 2000»

Після стажування у США кожен з нас може впевнено констатувати величезний досвід педагогів цієї країни у налагодженні міжетнічних стосунків серед найрізноманітніших верств населення. Однак, на думку деяких американських вчених, попри здобутки, досягнуті у боротьбі за громадянські права, віра мільйонів американців у те, що суспільство позбулося расизму, далеко не відповідає дійсності. Ось чому цій проблемі приділяється належна увага у роботі з молоддю.

Однією з вагомих причин такої ситуації педагоги вважають наявність у суспільстві значної, хоча набагато слабшої, ніж у минулому, упередженості (prejudice) у ставленні до тих чи інших явищ. Перед тим як перейти до висвітлення основних ідей з даної проблеми, мені хотілося б зупинитися на самому терміні prejudice, оскільки у літературі цей термін перекладається як «забобон». Я все-таки схильна до перекладу «упередженість» – цей термін має набагато ширше значення і несе більшу інформацію, особливо у царині людських стосунків.

За роки досліджень у США виконано багато широкомасштабних проектів, спрямованих на подолання упередженого ставлення до окремих осіб і груп людей, результати яких, на жаль, недоступні для наших вчителів через брак перекладів на українську мову. Я спробую висвітлити засоби й методи роботи американських вчених і педагогів у напрямку зменшення упередженості у стосунках між учнями різних вікових категорій.

Як у будь-якій педагогічній діяльності, розпочнемо з найпопулярнішого серед школярів методу: **аудіовізуального**. У своїй роботі американські вчителі широко використовують фільми, які можуть так чи інакше впливати на учнівські стосунки. Величезна кількість фільмів, метою яких було зменшення упередженості учнів, стали доступними порівняно недавно. Проведене дослідження дає змогу зробити кілька корисних узагальнень. Головним висновком є те, що фільми справді зменшують упередженість. Реалістичні фільми, які мають сюжетну лінію і змальовують реалістичні образи, набагато ефективніші, ніж так звані повчальні фільми.

Коли учні мають можливість аналізувати людські почуття, мрії, страхи і проблеми, вони, таким чином, стають емоційними учасниками драми й отримують яскравішу картину впливів упередженості, ніж вони уявляли це раніше. Це можна порівняти з почуттям справедливості, яке ми відчуваємо, коли безпосередньо причетні до переживань жертви дискримінації. На думку американських вчених (*Glenn S. Pate*. Research on Reducing Prejudice.– Meeting the Standards – Social Studies Readings for K-6 Educators, p. 90), драми з сюжетом «багатоетнічним» набагато реалістичніші і створюють більший ефект, ніж з «одноетнічним». Фільми або телепередачі з єдиною етнічною групою можуть навіть створити або спровокувати негативні стереотипи і загострити ситуацію.

Таким чином, моделювання є ще одним фактором, який підсилює значущість фільмів. Фільми повинні змальовувати героїв, які уособлюють бажані відносини або, навіть краще, моделюють позитивні зміни у відносинах. Найменш ефективними фільмами у цьому плані і є так звані повчальні фільми. Ці фільми зазвичай є нереалістичними і можуть спровокувати опір у глядачів, які сприйматимуть їх як пропаганду.

Другим, не менш важливим методом подолання упередженості вважаються **педагогічні підходи з використанням спеціальних матеріалів.**

Як приклад можна запропонувати проект для другокласників, під час якого в одній групі учнів для читання підбиралися книжки і оповідання про представників багатьох етнічних груп. Оповідання змальовували героїв як скромних, працьовитих людей зі звичайними людськими цінностями. Іншій групі одночасно пропонувалися ті ж самі матеріали, але всі дійові особи були білі. Учні першої групи виражали набагато позитивніші почуття до інших етнічних груп, ніж у другій групі.

Інше дослідження з учнями старших класів було присвячене читанню дев'яти книжок про негрів, шість з яких були художніми творами, дві – документальними, і одна – фоторепортаж. Хоча важко визначити відносну силу художніх чи документальних творів, але таке завдання дало можливість учням емоційно зіставити окремих героїв, і результати вказують на позитивні зміни у відносинах.

Пізнавальні підходи. У цьому випадку фраза «чим більше ми знаємо про інші групи, тим менше ми схильні до негативних відносин» виправдовує себе. Таким чином, процес доброзичливого мислення охороняє від упередження.

Метою пізнавальних методів є не просто збирання фактичного матеріалу, а розвиток мислення на вищому і складнішому рівні, ніж раніше. На думку вчених, саме надузагальнення і є основою стереотипів, які, у свою чергу, формують упередженість. Дослідження, проведені Гандлером (1966), доводять, що учні, навчені розуміти різницю між доречними й недоречними характеристиками людей,

виявляють менше упередженості, ніж ті, яких цього не вчили.

Дуже велике значення для зменшення рівня упередженості в учнів має їх озброєння концептуальними знаннями про ті чи інші явища. Наприклад, вивчення семантики теж спричинило зменшення упередженості; як і детальне вивчення методів і концепцій антропології старшокласниками.

У наших навчальних закладах дещо занедбана словникова робота серед студентів і учнів. Чомусь вважається непристойним запитувати про загальновідомі явища, і, як показує практика, наші люди бояться задавати запитання (що є теж, до речі, одним із проявів упередженості). Пригадується випадок з моєї педагогічної практики, який стався під час складання випускного іспиту з української мови. З Міносвіти було надіслано диктант, у якому згадувалося слово «стерня». Здається, що може бути незрозумілого: загальновживане слово! Дійсно так, для регіонів, де росте пшениця. Але для гірського краю, де зерно не сіють і не косять, це слово виявилося новим і незрозумілим. Досвідчений вчитель повинен передбачати ймовірні незрозумілі слова і не нехтувати словниковою роботою при викладанні всіх предметів.

Прикладом, гідним наслідування у викладанні історії, є стаття Самуела Тоттена «Розповідаючи дітям про Голокост» (*Samuel Totten.* Telling the Holocaust Story to Children.– Meeting the Standards – Social Studies Readings for K-6 Educators, p. 61). Дуже важко для вчителя вести бесіду про цей неймовірно жахливий епізод геноциду проти єврейського народу, який увійшов чорною плямою в історію XX століття. Але цей жах мав місце, і учні, особливо старших класів, повинні про нього знати. Історія Голокосту набирає ще жахливішого відтінку, коли учень усвідомлює, що «близько півтора мільйона дітей були замучені нацистами і їхніми союзниками у період між 1933 та 1945 роками» (United States Holocaust Museum, 1993, p. 1). У той час як «переважна більшість дітей були євреями, тисячі циганських дітей, дітей-інвалідів та польських дітей теж стали жертвами» (United States Holocaust Museum, 1993, p. 1). Вчені підкреслюють, що, викладаючи цей матеріал, вчитель теж має поставитися до нього помірковано і не перевантажувати свідомість дітей жахливими подробицями. Парсонс і Тоттен пропонують такі підходи у роботі вчителя при викладенні цієї теми:

– чітко визначити термін «Голокост» перед тим, як подавати тему учням;

– уникати порівнянь болю серед різних людей і в різних ситуаціях;

– уникати простих відповідей на складні історичні питання;

– дотримуватися точності під час обговорення фактів і різних джерел інформації (напр.: факт, власна думка, література і/або види джерел – первинні чи другорядні), використання термінології/мови (напр., існувала вагома різниця між концентраційними таборами і крематоріями, як і між збройним і духовним рухом опору);

– уникати стереотипних описів;

– не романтизувати історію чи різні ситуації з метою привернути увагу учнів;

– контекстуалізувати історію, розглядати її з точки зору історичної перспективи;

– переводити статистику на реальних людей (тобто мільйони смертей не такі важливі для більшості людей, як жива історія однієї людини);

– вибирати доцільний зміст і джерела (не використовувати щось занадто складне чи занадто жахливе);

– вибирати доцільні види навчальної діяльності.

Найбільш прийнятним методом початку уроку чи теми про Голокост бачиться звичайний «мозковий штурм», спрямований на виявлення того, що учням відомо про Голокост. Учитель може записати їхні відповіді й коментарі на дошці, маючи змогу визначити глибину розуміння проблеми, обсяг фактичного матеріалу, яким вони володіють, міфи і домисли, які існують з цього питання.

Було також розроблено методику пізнавальних підходів з додаванням елементів співчуття, яка продемонструвала, що рівень упередженості значно зменшується при застосуванні в роботі рольових ігрових моментів. Ці дослідження доводять, що упередженість не є одинарним феноменом, а складається з трьох вимірів – пізнання, прихильності (любові) й поведінки. Якщо ми змінимо один із цих вимірів, інші два не обов'язково зміняться. Це також не означає, що при застосуванні більше ніж одного виміру будуть досягнуті кращі результати у зменшенні рівня упередженості.

Пізнавальні методи ефективні, але потрібно пам'ятати, що вони повинні включати в себе більше ніж просто фактичну інформацію. За словами Мореленда, «нам потрібно усвідомити, що незважаючи на той факт, що знання необхідні для перемоги над хибною інформацією, вони не в змозі

змінити ставлення до тих чи інших явищ. Факти не говорять самі за себе; вони радше інтерпретуються через досвід і упередженість чи схильність до упередженості того, хто їх слухає» (Moreland 1963, 125).

Підходи кооперативного навчання у США дуже популярні й мені теж подобаються. Більшість з нас бували у ситуаціях, коли ми співпрацюємо з іншими людьми, щоб вирішити звичайні проблеми, і розуміємо, що наш досвід впливає на стосунки з ними. Вчені використовують аналоги подібних ситуацій для зменшення упередженості. Зміст цього твердження полягає в тому, що, ділячись своїми звичайними проблемами і успіхами з представниками інших етнічних груп, ми розвиваємо в собі позитивні почуття до них. Педагоги опрацювали різноманітні види кооперативного навчання, які привели до зменшення упередженості і збільшення значення пізнавального навчання.

Навчання людських відносин. Цей вид навчання є одним з найпростіших методів для виховання позитивних міжособистісних стосунків. Військові, приватні компанії і школи застосовували цей метод з різним успіхом і виділили такі проблеми.

Головна проблема полягає в тому, що люди не люблять, щоб ними маніпулювали. Коли вони сприймають запрошення на тренінг чи серію занять як спробу змінити їхнє мислення, вони будуть протистояти цим спробам. З цієї причини багато подібних занять закінчувалися дуже незначними позитивними змінами у поведінці їхніх учасників або й зовсім нічим. А деякі тренінги спричинили зростання упередженості.

Іншою проблемою є те, що багато тренінгових сесій були занадто короткими і поверховими. Суботнє заняття чи зустріч після уроків не можуть забезпечити учасників достатньою кількістю досвіду для досягнення змін. Учасники мусять бути захоплені емоційно і знаходитися у вирі ситуації. Надто часто люди під час тренінгів з навчання людських відносин перебувають під впливом атмосфери тренінгу і свідомо чи несвідомо говорять «правильні» речі. Види діяльності є ключовими елементами тренінгів з навчання людських відносин, тому в даному випадку лекційна форма навчання виявляється неефективною і вимагає великої уваги і скрупульозної підготовки.

Безпосередні підходи. На думку американських вчених, одним з найефективніших методів зменшення упередженості є звичайні уроки «антиупередженості». Звичайно, під час цього виду роботи не уникнути багатьох проблем, названих вище. Адже учням пропонуються наукові й пізнавальні методи, які часто породжують відчуття маніпуляції, страждають на поверховість викладу і не досягають реального «включення» у ситуацію. Попри все такі уроки можуть бути запропоновані у курсі викладання соціології, історії, антропології чи психології. Ідеєю курсу має бути вивчення предмета і людської поведінки з об'єктивної точки зору і без персональної загрози; в іншому разі загрозу безпеці чиїхось вірувань і відносин та побоювання бути об'єктом маніпулювання неможливо буде побороти.

Атмосфера у навчальних закладах. Існують ситуації та умови, над якими вчителі й директори шкіл мають контроль і можуть зменшувати або збільшувати упередженість. Однією із найпростіших умов є уникання практики ізольованого розсаджування учнів. На шкільному рівні розклад повинен запобігати формуванню груп чи класів, які етнічно чи расово не збалансовані.

На прикладах і на практиці вчителі й директори можуть наголошувати на важливості таких цінностей, як добрі стосунки і взаємодія у ланці «учень-учень» та «вчитель-учень». Не тільки вчителі та директори шкіл здатні забезпечувати можливості для бажаної поведінки учнів, але й вони самі можуть моделювати цю поведінку, що стане сильним впливом на створення соціально бажаної поведінки. Шкільні адміністратори також повинні організовувати навчальний процес таким чином, щоб учні різних етнічних груп працювали і гралися разом. У школі мають бути полікультурні програми і матеріали. Полікультурні аспекти повинні охоплювати всі програми, а не тлумачитися як другорядні: викладання культури та історії етнічної меншості має стати складовою навчальної програми.

Інші підходи. Одним з найдієвіших методів зменшення упередженості є виховання самоповаги. Проведені дослідження демонструють, що чіткіше самовизначення людей і збільшення їхньої самоповаги сприяє зменшенню упередженості.

Ще один спосіб, який закликає до здорового глузду, є сприйняття членів іншої групи як окремих особистостей, як відмінних одне від одного. Коли ми сприймаємо усіх членів як однакових у важливих аспектах, то з'являється тенденція надузагальнення і стереотипу, зазвичай негативного ґатунку. Члени етнічної групи мають різні сильні та слабкі сторони, мрії, проблеми і, звичайно, зовнішність. Дослідження показали, що вивчення цих факторів зменшує негативне ставлення до цих груп.

Новим позитивним підходом стало «антистереотипування». Учитель має зважено вибирати індивідуальні приклади осіб певної етнічної групи, які є антиподом популярного стереотипу. Прикладом такого підбору можуть бути євреї-атлети, чорні інтелектуали, службовці-латиноамериканці. Це тонкий і, можливо, повільний метод, але багатообіцяючий.

...Отже, якщо ми навчимо сучасних і майбутніх вчителів зменшувати їхній рівень упередженості та озброїмо їх мистецтвом послаблювати упередженість серед учнів, ефект буде найпозитивніший. Я пропонувала б ввести курс навчання толерантності й мистецтва людських стосунків як у педагогічних вузах, де готують майбутніх вчителів, так і в інститутах післядипломної педагогічної освіти, щоб підвищити кваліфікацію сучасних вчителів.

(За матеріалами: Meeting the Standards – Social Studies Readings for K-6 Educators / Edited by Mary E. Haas and Margaret A. Laughlin; National Council for the Social Studies www.socialstudies.org)

Про громадянську освіту

Сергій ПЕНЯЄВ,
викладач-методист суспільно-гуманітарних дисциплін
Вищого профтехучилища торгівлі та технології харчування,
м. Одеса

Школа і суспільство мають сформувати молоде покоління громадян, яке глибоко усвідомлюватиме і поважатиме демократичні ідеали й цінності, відповідально ставитиметься до своїх громадянських обов'язків, правовими засобами відстоюватиме свої законні інтереси.

Як відомо, про виховання громадянина немало говорили й писали в радянську епоху, але вдумливі педагоги тоді відчували, що мають невиразне уявлення про саму суть громадянськості.

Справді, й сьогодні нелегко запропонувати вичерпні відповіді на такі запитання: хто такий громадянин? чим він відрізняється від «просто людини»? чому в ряді документів про права людини згадується не тільки людина, а й громадянин? чи бувають «негромадяни»?

Головне, що відрізняє громадянина від людини – це його належність до політичної та правової галузей суспільства, він наділений правами та обов'язками, бере участь у правовому й політичному житті суспільства. Якщо ми звернемося до визначення понять «громадянин» і «громадянськість», запропонованих філософами, письменниками, педагогами, то виявимо багатий спектр думок, які збігаються з визначенням трьох основних позицій:

– справжній громадянин – це моральна людина;
– громадянин – це той, хто здатний піднятися до інтересів усього суспільства;
– громадянин – це людина, яка вміє не лише владарювати, а й підкорятися.

Російський філософ І. А. Ільїн називає якості, якими має володіти справжній громадянин: почуття особистої гідності; внутрішня воля, перетворена на самостійну дисципліну; здатність бути справжнім суб'єктом права; шанобливе і довірливе ставлення до інших громадян і до влади, здатність перетворювати свою волю на добровільну лояльність; сприймати свої права як обов'язки і свої обов'язки як права.

У вступній частині концепції громадянської освіти чітко сформульовано судження про те, хто такий громадянин і що таке громадянськість.

На нашу думку, громадянськість – це єдність правової, політичної і моральної культури. А громадянином є людина, у якої ці види загальної культури достатньо успішно сформовані. В європейських освітніх стандартах з'явився новий інтегральний термін «Основи сучасної цивілізаційної компетентності», що прямо стосується громадянської освіти й міг би знайти відображення в концепції. Мається на увазі комплекс знань, умінь, навичок, набутих у школі й поза її межами, а саме:

– ринкова культура (заповзятливість, відповідальність, культ праці в поєднанні з гордістю за її результати);
– правова культура, додержання законів і їх безумовне виконання, повага до волі й рівності;
– демократична культура (особиста автономія і мобільність, громадянська активність, повага до основних принципів парламентської демократії);
– культура діалогу (толерантність, повага до плюралізму, чужих мов та інших культур, уміння цивілізовано обстоювати свою позицію);
– організаційна культура (знання основ праксеології, раціонального адміністрування, повага до свого й чужого часу);
– технологічна культура (навички безпечної та ефективної діяльності в сучасній техносфері, критичне ставлення до неї, вміння передбачати події й уникати небезпеки);
– екологічна культура (знання й застосування законів екології, вміння співіснувати з біосферою, зберігати й облагороджувати її);
– культура повсякденного побуту (знання валеології, піклування про естетику свого оточення, міцні навички безконфліктного буття).

Концепція досить повно висвітлює засоби, способи, форми пізнавальної діяльності, які допоможуть учневі стати громадянином, перелік знань і вмінь, необхідних для досягнення цієї мети.

Вважаємо, що завдання громадянської освіти не можуть вирішуватися тільки в рамках якогось одного навчального курсу. Тому маємо переглянути закладені в шкільній освіті ресурси виховання громадянина. Насамперед треба виділити такі предмети, як історія і література.

Спеціальний предмет «Громадянська освіта» у школі потрібен, але він не повинен претендувати на монополію в справі громадянської освіти й покликаний конкретизувати і деталізувати громадянську освіту, вносити те, що не можуть дати література, географія, історія.

Вважаємо, що змістовну базу курсу мають становити відомості, взяті з наук про суспільство (право, політологія, етика, частково економіка і соціальна філософія).

Сьогодні насамперед потрібна широка популяризація ідеї громадянської освіти, загальнонаціональна дискусія, в ході якої будуть конкретизовані концептуальні основи громадянської освіти.

Громадянськість є результатом тривалого виховного впливу й потребує створення цілісної системи громадянської освіти, що сприятиме залученню українських громадян до сучасних досягнень демократії.

P.S. У розділі «Розробки» на сайті *Вісника* розміщено бінарний урок з основ правових знань та основ політології «Поняття влади, її основні види, ресурси, засоби і форми реалізації», підготовлений автором статті.

Необхідність введення нових курсів у закладах освіти

Олег КОЛЕСНИК,
директор освітнього комплексу
«Гімназія мистецтв № 25» I–III ступенів,
м. Запоріжжя,
випускник програми «Партнери в освіті – 2003»
www.artschool25.iatp.ua

Сучасна епоха – епоха змін, інновацій, епоха інтелекту, глобалізації – диктує свої умови життя, пропагує інші цінності, висуває нові вимоги до людини. З огляду на це основним результатом діяльності освітнього закладу має стати оволодіння не системою знань, умінь та навичок самих по собі, а набором ключових компетентностей в інтелектуальній, громадянсько-правовій, комунікаційній, інформаційній тощо сферах.

Сьогодні людині для того, щоб справитися з проблемами, які постають перед нею, необхідні інші навички. Змінилась не лише сума знань, потрібних сучасній людині, ще більші зміни відбулися у способах вивчення нового. Прийшов час докорінних змін політики у сфері освіти.

Завдання школи – формування у школярів багатофункціональних, надпредметних, базових компетентностей. Це поняття включає знання, вміння, навички, а також результати навчання, систему ціннісних орієнтацій, особливості соціальної поведінки. Оскільки надати усі знання, котрі знадобляться в майбутньому, неможливо, слід формувати в учнів вміння самостійно здобувати та застосовувати отримані знання в житті.

Найважливішими цілями освіти є розвиток в учнів самостійності та здатності до самоорганізації; вміння відстоювати свої права, формування високого рівня правової культури, готовності до співпраці; розвиток здатності до творчої діяльності, толерантності, терпимості до чужої думки, вміння вести діалог, шукати і знаходити компроміси; розвиток ініціативності, вміння кооперуватися з іншими, працювати в групі та спільно навчатися, вміння оцінювати явища, переконувати, вміння розв'язувати проблеми, планувати, самостійно вчитися, а отже, здобувати й опрацьовувати інформацію; вміння використовувати переваги проживання у багатокультурному світі.

Процес реформування освіти, який триває в Україні, зводиться до застосування нових форм роботи у межах традиційної системи. Збільшується кількість предметів, що викладаються, розширюються межі навчальних програм, однак традиційно головним залишається питання – що вивчати? Такий підхід вичерпаний самою практикою розвитку освіти. Жоден найталановитіший учитель не встигає за розвитком науково-технічного прогресу. Тому метою навчання має бути оволодіння вміннями і навичками, що сприяють розвитку та реалізації особистості.

Це завдання значною мірою вирішується шляхом запровадження інноваційних технологій. Серед інноваційних технологій важливе місце посідають технології інтерактивні, які створюють можливості для постійної плідної навчальної взаємодії всіх учнів і вчителя, принципової демократизації процесу навчання, реального особистісно орієнтованого навчання.

У найближчих планах Міністерства освіти і науки України – формування профільної освіти в старших класах середньої школи. Запровадження експериментальної профільної освіти планується провести в 2003–2007 рр. Результатом цієї реформи має бути зменшення навчального навантаження школярів та здобуття практичних навичок протягом навчального процесу.

Вчителі, які мають тривалий досвід роботи у галузі, були провідниками не однієї реформи освіти. Тому повинні бути виказані певні застереження щодо минулих помилок. Хочу приєднатися до думки мого колеги – директора спеціалізованої ЗОШ № 5 м. Тернополя Петра Поврозника, з яким ми разом були на стажуванні у Сполучених Штатах 2002 року. Зокрема, у своїй публікації у *Віснику програм шкільних обмінів* № 15 за 2003 рік Петро Поврозник зазначає: «...Сьогодні ж, на початку XXI століття, на мій погляд, мають право на існування лише ті освітні концепції і технології, які враховують реальності часу і спрямовані на перспективу...

Зрозуміло, що перевантаження навчальних курсів, збільшення або зменшення кількості годин на викладання тих чи інших предметів, введення до навчального плану школи нових предметів, зміна назв закладів, запровадження 12-бальної системи оцінювання замість 5-бальної та інші подібні заходи МОН України принципово жодних проблем у педагогічному процесі не розв'язують... Не можна проблему конструювання нової школи штучно обмежувати вбудовуванням у діючу цілісну систему окремих чужорідних елементів. Поміявши метод або тільки зміст, відкинувши оцінку або скоротивши урок, отримаємо дуже обмежений і непереконливий результат і, врешті-решт, приречений на невдачу експериментальний майданчик».

З огляду на це основними завданнями розвитку освіти в Україні на найближчу перспективу я бачу не модернізацію, а створення педагогічним колективом необхідних передумов для сучасної школи. Робота над цією новою моделлю сучасної школи відбувається вже досить тривалий час.

Однією з головних ознак суспільно-політичного життя сучасного співтовариства є глобальний процес демократизації, який за останню чверть століття охопив більшість країн світу. Основою демократичного ладу є людина, спроможна розкрити його потенціал, для якої демократія – при-

родне середовище задоволення особистих та суспільних інтересів. Успішне існування сучасної демократії неможливе без особи, яка сповідує засадничі демократичні цінності та має певний рівень соціальної компетентності. Саме тому формування громадянина має бути одним з головних завдань національної освіти в будь-якій демократичній державі.

Форми реалізації політико-правових завдань громадянської освіти у сучасній школі дуже різноманітні. Навчальні плани, запропоновані Міністерством освіти і науки України, надають достатньо широкі можливості впровадження їх у шкільне життя як шляхом введення окремих навчальних курсів та дисциплін, так і через інтегрування елементів громадянської освіти у зміст існуючих шкільних предметів, у всі форми позакласної виховної роботи.

Предмети громадянознавчої спрямованості (варіативна складова навчального плану):

1.	Громадянознавство	5–7 кл.
2.	Громадянська освіта	8–11 кл.
3.	Людина і суспільство	10–11 кл.
4.	Права людини	10–11 кл.
5.	Практичне право	7–8 кл.
6.	Конституційне право	8 кл.
7.	Міжнародне гуманітарне право	10 кл.
8.	Українознавство	5–11 кл.
9.	Я і Україна	1–4 кл.
10.	Логіка	10 кл.
11.	Людина і демократія	8 кл.
12.	Історія держави і права	10–11 кл.
13.	Основи філософії та соціології	10–11 кл.
14.	Основи економічних знань	8–11кл.
15.	Історія рідного краю	5–11 кл.
16.	Основи наукових досліджень	10–11 кл.
17.	Конфліктологія	9–10 кл.
18.	Бібліотекознавство	8–9 кл.
19.	Народознавство	4–6 кл.
20.	Риторика	9–11 кл.
21.	Політологія	9–11 кл.
22.	Релігієзнавство	10 кл.
23.	Історія в іменах	9–11 кл.
24.	Основи правозахисту	11 кл.
25.	Основи безпеки життєдіяльності	7–9 кл.
26.	Красознавство	4–6 кл.
27.	Соціальна етика	9–11 кл.
28.	Історія держави і права України	9 кл.

Факультативи:

1. Політична соціологія.
2. Політика.
3. Основи журналістики.
4. Політкультурність.
5. Психологія спілкування.
6. Культура мовлення і стилістика мови.
7. Україна і світ.
8. Українська діаспора.
9. Ми – громадяни України.
10. Демократичні традиції України.
11. Козацька демократія.
12. Козацька педагогіка.
13. Політико-правові пам'ятки народів світу.
14. ЗМІ – четверта влада.

Інтегрування елементів громадянської освіти у зміст існуючих шкільних предметів:

1. Корекція методів викладання у напрямку діалогізації, політологізації, інтерактивності й партнерства.
2. Історія України та всесвітня історія.
3. Українська і зарубіжна література.
4. Українська мова.
5. Іноземні мови.
6. Музика, хореографія, образотворче мистецтво.

Крім того, існують різноманітні форми позакласної та позашкільної діяльності, спрямовані на формування демократичних цінностей школяра.

Більш докладно з цією тематикою знайомить науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти «Доба» № 3 за 2003 рік.

Знання про громадянське суспільство повинно спиратися на громадянські навички і цінності, необхідні для активної участі у громадському житті. Тому на практичних заняттях у класах, у громадському житті поза стінами школи мають прищеплюватися певні навички поведінки та якості, які будуть переконувати у необхідності лідерства, співпраці, довіри, толерантності, впевненості в собі.

І хоча акцент на понятті «громадянське суспільство» у громадянській освіті сам по собі не дасть можливості відродити його ідею, учні повинні знати, що таке громадянське суспільство, як воно пов'язане з конституційною демократією і як брати участь у його діяльності, оскільки громадянське суспільство є одним із найбільш суттєвих компонентів стабільної конституційної демократії.

Тренер — тренерові

Наталія ГОЛОСОВА,
вчитель СШ № 38 м. Львова,
заступник голови Всеукраїнської асоціації
«Нова доба», випускниця програми «Civitas Exchange»

Продовжуючи розмову, розпочату Оленою Гребенчук у статті «Шпаргалка для тренера», хотілося б поділитися міркуваннями з приводу організації і проведення семінарів. Мені буде дуже приємно, якщо деякі поради, результат трирічної практичної роботи тренерів ВА «Нова доба», стануть вам у пригоді.

Дуже важливою є підготовка приміщення, в якому ви будете працювати. Бажано оглянути його напередодні або попросити організаторів дати його опис: загальна площа, меблі, наявність шкільної дошки, покриття стін (чи можна розмістити робочі листки ватману, як прикріпити...), освітлення, чи є можливість провітрювання, наявність кондиціонера тощо.

На початку тренінгу можливі й непередбачувані моменти. Будьте готові до того, що на заняття може прийти більше учасників, ніж було заплановано, тому подбайте про резервні стільці й місце для їх розміщення. Вчасно почати і вчасно закінчити тренінг – ознака професіоналізму, тому:

• готуючи програму тренінгу, важливо визначити час перерви, яку бажано робити через кожні 1,5 год., час на непередбачувані обставини (вправа 25 хв: 11.15–11.45);

• на початку роботи ознайомте учасників тренінгу з програмою, зверніть увагу на перерви. Не забудьте попередити, що робота проходитиме в автономному режимі (в разі потреби кожний з учасників тренінгу може вийти і повернутись).

Якщо ви потрапили в ситуацію, коли часу залишилося більше, ніж запланованих вправ, використайте резерв – вправу, яку ви не включили в план заняття, але яка доповнить зміст (вправу готуйте заздалегідь). Співвідношення елементів тренінгу по часу – виконання вправ та їх обговорення (зворотний зв'язок) – визначається приблизно. Тут важлива гнучкість і почуття міри. Якщо ви не встигли зробити якоїсь вправи, тому що в обговорення активно втягнулася більшість учасників, наступну вправу або перенесіть, або розкрийте її зміст, методику проведення, обговорення.

Важливо завжди мати перед собою годинник. На ручний годинник поглядайте ненав'язливо, тому що це може викликати відповідну реакцію групи. Таймером на тренінгу є ви, і якщо цього ніхто не помітив – ви класно справились із завданням. В кінці робочого дня зверніть увагу учасників на час, щоб вони переконалися, що ви зразково дотримуєтесь правил, встановлених групою.

Не забувайте про ігрові моменти – «руханки». Застосовуйте їх залежно від ситуації в групі. Після обіду «руханка» просто необхідна, тому запропонуйте таку, яка б допомогла «прокинутись» всім учасникам. Але не захоплюйтеся грою і не перегравайте.

Закінчуйте кожний день тренінгу обговоренням всієї роботи. Для цього доцільно мати кілька варіантів підведення підсумків дня, залежно від того, який день тренінгу іде. Використовуйте метод «незакінченого речення»:

– Сьогоднішній день дав мені...
– За цей день роботи я зрозумів(ла)...
– Для мене сьогодні громадянська освіта це...
– З цього семінару я візьму з собою...

Тренери – люди сміливі. Наважитися працювати з групою фахівців, яких є 20 і більше, може не кожний. Тому в тренерську діяльність можуть прийти всі, а втриматись – одиниці. І тут, напевно, також є свої маленькі професійні секрети, які допоможуть вам подолати бар'єр перед незнайомою аудиторією і налаштувати учасників на продуктивну роботу. Слід пам'ятати, що зовнішній вигляд – це візитка кожної людини. Влучне російське прислів'я «Встречают по одежке – провожают по уму» може стати своєрідним епіграфом до наступного розділу порад:

• завжди виглядай впевненим у собі і спокійним;

• зовнішнім виглядом демонструй хороший настрій і налаштованість на роботу;

• діловий одяг конструктивно налаштує тебе і скерує увагу групи на роботу, а не на «оцінювання тренера»;

• зручний одяг дасть мобільність у пересуванні й не буде відволікати увагу самого тренера;

• «прозорий» макіяж допоможе сконцентруватись на завданні, яке ставить тренер, а не на його зовнішності;

• дотепний гумор створить доброзичливу робочу атмосферу.

Хто вже має певний досвід тренерської роботи, переконався в тому, як важко протягом робочого семінарського дня одному тримати в активному робочому режимі групу фахівців. Працювати в команді не тільки легше, а й продуктивніше. Але для того щоб твій партнер тебе не лише розумів, а й був готовий у будь-яку хвилину підставити плече, важливо навчитися співпрацювати, незважаючи на різні фізичні, психологічні та професійні якості: вік, стать, тип характеру, темперамент, моторність, сприйняття тощо.

Спробуйте скористатись такими порадами:

– зустріньтесь (або налагодьте контакт) заздалегідь;

– обговоріть детально програму семінару;

– розподіліть вправи та обговоріть їх виконання кожним тренером;

– встановіть «умовні знаки» привернення уваги один одного;

– розподіліть обов'язки в кожній вправі;

– уважно слідкуйте за роботою колеги, щоб в разі потреби допомогти;

– сідайте на півкроку позаду тренера, який веде вправу, щоб не відволікати увагу учасників тренінгу на себе;

– всі доповнення робіть після того, як «ведучий» тренер закінчив обговорення вправи;

– «прокладіть місток» від одної вправи до іншої, створюючи суцільну композицію заняття;

– якщо «ведучий» тренер припустився суттєвої помилки, своїм зовнішнім виглядом не показуйте, що ви її побачили;

– після завершення тренінгу обов'язково обговоріть результати роботи: що вдалося, що не вдалося, можливі шляхи виправлення помилок.

Уникайте того, щоб:

– перебивати тренера, який проводить вправу;

– робити зауваження щодо вправи, яку було проведено;

– звертатись до працюючого тренера з питаннями особистого характеру, які не стосуються вправи;

– відволікатись на розмову з окремими учасниками тренінгу;

– залишити поза увагою членів групи, вступивши між собою у діалог (якщо це робиться навіть тихо).

Буду вдячна за ваші поради і пропозиції. Бажаю успіху!

ШАНОВНІ ВИПУСКНИКИ!

ПІДСУМКИ КОНКУРСУ

Програма розширення доступу і навчання в Інтернеті оголосила результати конкурсу фотографій «Exploring America». Ми висловлюємо вдячність усім за активну участь. Хоча й не всі ваші роботи отримали призи, всі вони були цікавими й радісними. Їх було справді приємно передивлятися. 27 учасників конкурсу отримали заохочувальні призи у категоріях «Найбільш оригінальне фото», «Найбільш веселе фото» та «Найкращий підпис до фото». Переглянути конкурсні роботи випускників можна на сайті http://alumni.iatp.org.ua/photo/webwinners.doc.

Програма розширення доступу і навчання в Інтернеті планує продовжити конкурс на початку академічного року – готуйтеся!

А головний приз нашого зимового змагання – цифрову камеру та фотопринтер – отримала випускниця програми Фулбрайта зі Львова Марина Кукурудза. Пропонуємо до вашої уваги її роботу.

...Це був наш перший день у Нью-Йорку. Місто приголомшило відразу – воно було суцільним контрастом «дикій природі», у спілкуванні з якою ми щойно провели місяць у національному парку Еверглейдс (Флорида). Може тому голуб був першим, на кого звернули увагу мої діти – Денис і Катерина, коли ми піднялися на Empire State Building. Він спокійно сидів на дашку за металевими решітками, що навколо оглядового балкону.

...Голуб почував себе досить захищеним – високо, та й від людей надійно відгороджений. Він виглядав таким самотнім на фоні ультраурбанізованого ландшафту, ніби розмірковував, як йому тут вижити. Він дозволив нам наблизитися до себе, але зробити гарний кадр заважала решітка. Довелося просунути голову та руки з фотоапаратом крізь неї. Голуб був явно незадоволений бачити частини мого тіла на своїй території – він надувся, підібрався і посунувся ближче до краю. З певними труднощами я налаштувала фотоапарат, відцентрувала кадр і... почула суворе попередження охоронця, що мушу повернутися назад. На жаль, активний рух налякав мою «модель» – голуб піднявся у небо. Діти почали жваві переговори зі службою безпеки, пояснюючи, чого раптом моя голова звисає над «прірвою». Нас зрозуміли, і ми вже вчотирьох чекали, поки голуб повернеться на своє місце. І він таки повернувся, почекав, поки я налаштую камеру та зроблю знімок, а потім зник.

Кара за те, що я порушила чужий приватний простір, була попереду – довелося докласти великих зусиль, щоб просунути голову назад. Що і як мені робити, радив кожен, хто опинився поблизу. Допомогло!

Дружні стосунки міцніють

Надія АНАНЬЄВА,
заступник директора Першої міської гімназії м. Черкас, випускниця програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні»

З 25 серпня по 8 вересня у гімназії перебувала з офіційним візитом делегація вчителів та учнів зі школи-партнера Форт Аткінсон Хай Скул, Вісконсин, США.

Візиту передувала копітка робота як американських учителів, так і українських. Адже лише у вересні 2002 року українська делегація три тижні гостювала у своїх друзів, а рік підготовки до наступної поїздки сприяв підвищенню ефективності візиту.

Очолювала американську делегацію учитель англійської мови Дана Лінде, для якої це була вже друга поїздка в Україну. Саме вона погодилася підтримати навчальні обміни, для здійснення яких так багато зробили переможці українсько-американської програми «За досягнення у викладанні» Н. В. Ананьєва, заступник директора Першої міської гімназії м. Черкас, та Ричард Луз, учитель географії Форт Аткінсон Хай Скул. Ентузіазм та завзятість Дани Лінде, її бажання особисто допомогти у зміцненні партнерських стосунків між нашими навчальними закладами стали запорукою успіху наступного візиту.

Американські вчителі та школярі відвідали Київ і Львів, Софіївку і Холодний Яр. Вони вивчали українську мову в гімназії, побували у міському управлінні освіти та зустрілися з першим заступником міського голови Черкас В. М. Косминою. Гостинно їх зустрічали у Посольстві США в Україні пані Марта Перейма, заступник аташе з питань культури, та Наталія Єремеєва, редактор журналу *Вісник програм шкільних обмінів*.

Ось деякі враження американських гостей про перебування в Україні.

Келсі Стаудачер, 16 років:

«Цей візит став чудовою нагодою дізнатися про культуру та історію України. Як цікаво було зустрічатися з людьми та потоваришувати з ними! Сподіваюся, що зможу заохотити інших учнів продовжити ці обміни між двома країнами, такими далекими, але так чудово пов'язаними».

Меген Марез, 16 років:

«Тільки-но я дізналася про можливість взяти участь у навчальному обміні, одразу ж за це вхопилася. Мені важко було навіть уявити, що я зможу відвідати Україну, країну, про яку більшість моїх ровесників і не чули. Моє перебування тут було одним з найкращих вражень у житті».

Тім Ротбергер, 18 років:

«Для жителя маленького містечка в Америці ідея подорожі до України зі знанням 5–6 слів українською мовою була хвилюючою і страшнуватою.

Але всі мої страхи були марними. Коли я приїхав, члени родини, яка мене приймала, говорили по-англійськи, і з ними було так цікаво під час дискусій! Вони наче взяли мене за руку і показали вражаючу красу своєї країни. Тепер я не тільки вдячний, а й горю бажанням більшого пізнання, більших змін, більших відкриттів».

А ось думки керівника делегації **Дани Лінде:**

«Повернувшись після двотижневого перебування у гімназії 2000 року, Ричард Луз виклав свої враження у письмовій доповіді на 23 сторінки. Перш ніж розповсюджувати цю доповідь серед учителів, він попросив мене відредагувати текст. Коли я читала, думки мої поступово відволікалися від редагування, занурюючись у написане. Мене так зворушив опис країни та її народу, який намагається піднестися після періоду авторитаризму в політиці і повернутися до здорового, процвітаючого суспільства, що я вирішила зробити і свій внесок у здійснення цих прагнень, допомогти тим, хто навчається і працює у Першій міській гімназії. За підтримки директора нашої школи Джефа Заспела та Ричарда Луза я організувала збір коштів у формі змагання. Чотири класи, які навчаються у нашому корпусі школи, змагалися за те, хто з них збере більше. Нагородою у змаганні було звільнення від кількох уроків із відвіданням у цей час шкільного кінотеатру, а потім – вечірка, влаштована на моє прохання місцевими підприємцями. Збір пройшов успішно і приніс 1600 доларів, які ми мали змогу подарувати Першій міській гімназії.

Учні нашої школи ще більше зацікавилися розвитком стосунків, коли двоє учнів гімназії прибули до нас на навчання. Наступної весни нам запропонували побувати у Першій міській гімназії. Завдяки моїй участі у зборі коштів Ричард Луз одразу запросив мене взяти участь у цій поїздці.

Перед від'їздом ми провели ще один збір коштів, цього разу вдалося зібрати 2600 доларів. Нарешті я змогла особисто зустрітися з тими, кому намагалася допомагати, і побачити умови, в яких вони живуть та працюють. З одного боку, відмінність в умовах та обладнанні, яку я побачила, мотивувала мене докладати ще більше зусиль, аби ці умови покращити; з іншого – я зрозуміла, що ми, як люди, як учителі, маємо більше спільного, аніж відмінного. Я здружилася з кількома учителями і тепер сприймаю їх як рідних.

Наступної осені українські учні, чиї сім'ї приймали американців під час їхнього візиту, змогли відчути американську гостинність, побувавши у сім'ях своїх американських друзів. Поки делегація перебувала у нас, було організовано ще одну акцію зі збору коштів і зібрано ще 2100 доларів на завершення будівництва читальної зали в гімназії.

І, нарешті, про події недавні. Знаючи, що візит планується на осінь, ми влаштували навесні ще одну акцію зі збору коштів. Ця акція перевершила усі наші сподівання: було зібрано 3200 доларів. Ці кошти будуть використані на створення у гімназії мультимедійного центру. Ми дуже раді такій

можливості, адже однією із яскравих подій кожного візиту була відеоконференція, яку спонсорувало Черкаське відділення Utel. На моніторі та великому екрані ми мали змогу побачити учнів Форт Аткінсон Хай Скул і спілкуватися з ними! Якщо у гімназії буде створено такий центр, це, сподіваюся, забезпечить більше можливостей для спілкування (окрім подорожей) з учнями і вчителями гімназії та допоможе застосовувати нові освітні технології у викладанні окремих предметів.

Під час зустрічі з першим заступником міського голови Черкас В. М. Косминою

Від розмаїття подорожей, які були для нас влаштовані, ми просто в захопленні. Та все ж найцінніші враження залишилися від дружніх взаємин, які постійно розвиваються, дозволяють глибше зрозуміти культуру, таку відмінну від нашої.

Ми з нетерпінням очікуємо прибуття нової групи учнів та вчителів із Першої міської гімназії наступної весни.

Керівником делегації, яка поїде до України наступного разу, буде Лінда Драегер, вчителька економіки та бізнесу. За планом, складеним Ричардом Лузом, має відбуватися ротація вчителів, які відвідують Першу міську гімназію. Тож тепер, коли я побувала в Україні двічі, мені слід поступитися місцем учительці, яка побувала в Україні зі мною. Вона, у свою чергу, поїде разом з іншою вчителькою, яка обійме цю посаду після неї. Я й далі працюватиму тут, у Вісконсині, збираючи кошти та приладдя (тепер усі школи нашого району включилися у програму підтримки нашої сестринської школи, цього разу ми також привезли м'які іграшки та нові книги для читальної зали), організовуючи подальший обмін учителями та налагоджуючи листування серед наших учнів. Хоч я й не поїду більше до України як керівник делегації учнів, але певна, що колись ми знову зустрінемося: адже в Україні на мене чекають дорогі мені люди. Нехай нас не пов'язує сімейна спорідненість, зате нас об'єднує любов та спільні переживання».

Саме такі дружні стосунки сприяють розвитку міжнародної освіти, культурному збагаченню і взаєморозумінню між народами. А допомагає у цьому українсько-американська програма «За досягнення у викладанні».

Один світ, багато голосів, знайди свій
One World, Many Voices, Find Yours

Ірина АВРАМОВА,
координатор проекту,
Тетяна УЛЮРА,
керівник групи,
випускниці програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні»

Наша подорож почалася в Мангуші, невеликому селищі – районному центрі Донецької області, 25 жовтня: 20 хвилин автобусом до залізничної станції в Маріуполі, 18 годин потягом до Києва. Зупинка в Києві на ніч у готелі «Братислава», а рано-вранці – до Борисполя – і в повітряну мандрівку: спершу до Амстердама (2,5 години), потім до Детройта (9 годин), звідти до Балтимора (1 година), і, нарешті, з Балтимора до Кларксвіля нас розвезли по домівках американські сім'ї за 40 хвилин ввечері 27 жовтня. Порахуйте: майже дві доби в дорозі для дітей, більшість з яких не виїжджали за межі області й навіть не бачили літака. Хіба це не чудовий початок «great experience»?

Ми – це група з дев'яти учнів 10–11 класів Мангушської ЗОШ № 1 Першотравневого району Донецької області на чолі з координатором проекту Іриною Георгіївною Аврамовою та керівником Тетяною Григорівною Улюрою, вчителями англій-

ської мови, національними фіналістами українсько-американської програми TEA.

А почалося все з того, що Ірина Аврамова взяла участь у програмі SSEP, виграла її і дізналась, що американською школою-партнером буде Ріверхіл Хай Скул (RHHS) міста Кларксвіль штату Меріленд, а координатором цієї програми з американського боку – кращий вчитель штату Меріленд Лінда Сторі, з якою Ірина познайомилась і заприятелювала торік на міжнародній учительській конференції в штаті Південна Кароліна. Потім був відкритий демократичний відбір учасників програми, в якому брали участь усі охочі (їх було 18, але пощастило тільки дев'ятьом), заповнення необхідних паперів, узгодження строків візиту, інтенсивне удосконалення англійської – і ось ми тут, в Америці, в 30 хвилинах від Вашингтона, живемо і вчимося у процвітаючому графстві Говард.

Завдяки щасливому збігові обставин наші школи працювали над однаковими проектами: робота в учнівському уряді, учнівське самоврядування. За три тижні перебування в школі ми побачили американське самоврядування в дії. Всі американські «брати і сестри» – діти-лідери, гордість школи, майбутня надія нації. У рамках цього проекту українські й американські учні взяли участь у презентаціях про американський уряд, знайомилися зі структурою уряду, функціями різних гілок влади, обговорювали подібності й відмінності структури влади обох країн. Особливо цікавою була поїздка до Вашингтона, яка включала екскурсію, пов'язану з історичними місцями американської столиці, огляд меморіалів президентів, Молу та ін. А вершиною цього дня було відвідування Білого дому, організоване для нас родиною Маланоскі, під час якого ми оглянули найголовніші приміщення резиденції американських президентів, пройшли тими ж сходами, якими ходили вони.

Виховання й навчання майбутніх лідерів країни відбувається в середній школі. RHHS є яскравим прикладом такої роботи. Тут проходить теоретична і практична підготовка підлітків до дорослого життя. Працюють різні учнівські клуби: Students' Horon Society, Harvard Congress Model, шкільний парламент. Керують клубами вчителі-ентузіасти пан Гартлав, пані Крамер та інші. Найактивніші члени шкільних клубів беруть участь у загальнонаціональних конференціях. Вони працюють пліч-о-пліч зі справжніми сенаторами і конгресменами, набуваючи навичок самостійної політичної роботи і досвіду спілкування з людьми різних поглядів і переконань. Такі демократичні форми участі школярів у громадському житті країни готують їх до відповідальності за свої рішення. Все це нагадало нам, учителям, піонерську і комсомольську юність, навчання активу, цікаві суспільні заходи. Тільки ми завжди говорили «ми», а тут звучить «я». Українські діти побачили яскраві індивідуальності та вміння кожного відповідати за свої рішення і вчинки.

У нашій школі-побратимі навчається 1600 учнів – вихідців із багатьох країн світу. Всі вони мають величезний вибір навчальних предметів і клубів за інтересами. Спорт – поза конкуренцією, це спосіб життя. RHHS – одна з найкращих шкіл у штаті Меріленд. Наші діти мали можливість відвідати уроки американської літератури, історії, економіки, комп'ютерної техніки, хімії, біології, математики, фізкультури та ін. Щоб досягнути успіхів у навчанні, юні американці повинні багато працювати самостійно. Це не складна проблема, тому що і в школі, і вдома є гарне комп'ютерне обладнання, доступ до Інтернету. Американські школярі різного кольору шкіри, національності оточили мангушську групу піклуванням і увагою. Дні починалися і закінчувалися запитаннями про Україну, її людей, історію, традиції, шкільне життя, взаємини в сім'ї тощо. Нам дуже сподобалася школа, викладачі, дбайливе ставлення учнів до шкільного майна. RHHS – це школа великих можливостей, яка готує учнів до успіху в мінливому світі.

Набуваючи досвіду навчання в американській школі, наші діти водночас звикали до американського родинного способу життя. Американські батьки не схильні до «читання моралі» своїм дітям, а навпаки, часто підбадьорюють їх: «Ти – молодець! У тебе все так добре виходить! Ще трохи зусиль – і ти досягнеш успіху!» Американські батьки тісно співпрацюють із вчителями, завжди в курсі всіх справ, відвідують концерти, спортивні змагання, спонсорують багато заходів. Вони організували чудову поїздку до Нью-Йорка. Хіба могли школярі з невеликого Мангуша мріяти про прогулянку по Бродвею, зустріч зі Статуєю Свободи, різдвяну ялинку біля Rockefeller Center?! А ми, вчителі, і уявити не могли, що ще раз пройдемось по тих самих місцях, що й рік-два тому. Хіба це не диво?

Диво, яке сталося у світогляді й свідомості українських та американських школярів і дорослих завдяки спільним зусиллям Американських рад на обох континентах. Диво, яке нам допомогло зрозуміти, що Земля дуже маленька для конфліктів і війн. Диво, яке зблизило нас із чудовими доброзичливими людьми, навчило терпінню, наполегливості, вмінню цінувати гостинність, відкритість, порядність, чесність, гарну освіту, працьовитість. Диво, яке допомогло українським дітям усвідомити: «One World, Many Voices, Find Yours».

Через інтерактивний підхід до особистісно орієнтованого навчання разом з організацією «Вчителі За демократію і партнерство»

Валентина САВЕРСЬКА-ЛИХОШВА,
заступник директора з навчально-виховної роботи Варвинської районної гімназії Чернігівської обл., випускниця програми «Партнери в освіті»

Минуло два роки відтоді, як вчителі Чернігівської та Сумської областей стажувалися у Сполучених Штатах Америки. За цей час мені випала приємна можливість тісно співпрацювати із Всеукраїнською організацією «Вчителі за демократію і партнерство», яку очолює доктор педагогічних наук, професор Олена Іванівна Пометун.

Завдяки наполегливим зусиллям її співробітників я разом з багатьма педагогами з різних регіонів України мала нагоду протягом 2002–2003 років відвідати тренінги та семінари з інтерактивних технологій, запровадити у Варвинській районній гімназії Чернігівської області курс «Практичне право», стати тренером, опублікувати власні доробки.

У 2002–2003 роках на базі гімназії діяла авторська програма «Через інтерактивний підхід до особистісно орієнтованого навчання методом краєзнавчо-пошукової роботи». Було організовано ряд семінарів, трепінгів та відкритих уроків для вчителів району, а також педагогів Прилуччини.

Пройшовши стажування у Сполучених Штатах Америки, я остаточно переконалася, що процес реформування вітчизняної освіти має відбуватися із застосуванням нових форм роботи, зокрема й інтерактивних технологій, з якими познайомилась у США, а вдосконалювала майстерність у тісній співпраці зі Всеукраїнською організацією «Вчителі за демократію і партнерство».

В умовах нинішнього інформаційного суспільства українські педагоги успішно переходять від процесу «передавання знань» дітям до «навчання жити», і це, як виявляється, можна зробити з допомогою інтерактивної роботи з класом. Навчальний процес має передбачати постійну й активну взаємодію всіх учнів класу, свого роду взаємонавчання. Застосування інтерактивних методів являє собою реальну підготовку молоді до життя, моделює різноманітні ситуації, допомагає учням знайти самостійні шляхи вирішення проблем. У центрі уваги перебуває не педагог, а дитина. Такий розвиток особистості сприяє формуванню умінь і навичок, створенню атмосфери щирої співпраці, а педагогу дає змогу стати справжнім лідером дитячого колективу. Завдяки інтенсивній взаємодії учнів навчання спрямоване на розвиток кожної дитини, а отже, є особистісно орієнтованим. Воно має чітко спланований очікуваний результат, що, у свою чергу, стимулює процес пізнання. Педагоги Варвинської районної гімназії переконані, що інтерактивний підхід слугує запорукою успішності особистісно орієнтованого навчання, відповідає вимогам часу, соціально-економічній ситуації в Україні та її майбутньому розвитку.

P.S. На сайті *Вісника* вміщено розробку пані Валентини – урок з основ правознавства (9 кл.) «Єдність і відмінність понять "людина", "особа", "громадянин". Громадянство України».

Програми обміну — шляхи взаєморозуміння

Лариса ОЛЕФІРЕНКО,
директор ЗОШ № 8 м. Ізмаїла, випускниця програми «Партнери в освіті – 1998»

Після того як 1999 року я стала переможцем регіональної програми PIE, я пройшла стажування з питань організації громадянської освіти у місті Ньютоні, штат Айова, США. Коли повернулася додому, ми з колегами розробили проект «Громадянин», над втіленням якого працюємо з 1999 р. Ми проводили міські, регіональні семінари-тренінги «Лідерство – це дія», «Здоровий спосіб життя», «Я – громадянин України» для вчителів історії, англійської мови, заступників директорів з навчально-виховної роботи.

2000 року я знову побувала у США як український переможець конкурсу з екологічного виховання. Відбір кандидатів з України та Росії проводила неурядова організація Global Connections. Ця організація об'єднує лідерів-освітян, які прагнуть змінити на краще ситуацію в освіті. На конференції в Діафільді я познайомилася з директорами шкіл з Кенії, Англії, Австралії, Росії, Японії. Потім ми знову зустрілися в Китаї, м. Юхань, у 2002 р. на семінарі «Креативність та інновації в освіті». 2003 року у Франції, в Парижі, ми шукали шляхів взаєморозуміння між різними культурами. Ми працювали в малих робочих групах, представники різних країн репрезентували різні моделі освіти. У Китаї я познайомилася з містером Лівінгстоном

Лирчаном, директором Американського Роберт-коледжу у м. Стамбулі. Члени Global Connections здійснюють програми обміну вчителів та студентів з метою поглибленого вивчення англійської мови, знайомства с різними культурами, виховання толерантності, розширення світогляду та обміну досвідом. Наприклад, вже три роки існують програми обміну між школою Тайгер Клу в Південно-Африканській Республіці та Трініті-коледжем у США.

Україна і Туреччина – це країни-сусіди, що мають спільний кордон на Чорному морі. Наше місто Ізмаїл було старовинною турецькою фортецею, яку штурмом брав генералісимус Олександр Суворов. У Бессарабії живуть гагаузи, які мають турецьких предків, їхня мова має багато спільного з турецькою. Стамбул – це колишня столиця Візантії, де приймав християнство київський князь Володимир.

І українським, і турецьким учням було б цікаво познайомитися з історією, географією, традиціями народів, які мають такі давні зв'язки. Мова спілкування – англійська, тому що викладання всіх предметів, крім історії Туреччини, здійснюється в Роберт-коледжі англійською мовою. Роберт-коледж має довгу історію, яка почалася 16 вересня 1863 р. відкриттям Сайрусом Хемліном школи, де навчалося 4 учні. Сьогодні 9000 випускників цього навчального закладу живуть і працюють у всіх країнах світу. Коледж видає випускникам міжнародні атестати – IB. 928 учнів з усіх куточків Туреччини кожного дня приходять на заняття, з них 468 хлопців та 460 дівчат. Викладачі приїхали сюди зі США, Канади, Німеччини, Великобританії, Австралії. Після уроків студенти мають змогу займатися спортом, танцями, йогою, органічною хімією, відвідувати політичний клуб.

Ми планували нашу поїздку на квітень 2003 р., але почалася війна в Іраку, тому тільки 10 жовтня на пароплаві «Глорія» троє вчителів та шестеро учнів вирушили у подорож до Стамбулу. Валентина Іванівна Умбегалієва, вчитель спеціалізованої школи № 1, та викладач Державного гуманітарного університету переможець програми PIE 1998 року Лариса Петрівна Гулідова – це спеціалісти, які чудово володіють мовою, мають великий творчий потенціал у реалізації громадянської освіти. Учні представляли різні школи міста – ЗОШ № 1 та № 6, приватний ліцей, юридичний коледж. Згідно з програмою учні проживали в сім'ях студентів, а вчителі отримали персональні квартири. Все було як у чудовій казці – Топкані, серце Візантії, музей Святої Софії, Голуба Мечеть, етнографічний музей, церква Хора з фресками, на яких зображено сцени з життя Марії та Христа, чарівні палаци турецьких султанів, прогулянка на катері по Босфору.

Три дні шкільний бібліотекар Айше Юксель знайомила нас з історією Стамбула. Потім на пароплаві ми поїхали у Мармурове море на Принцеві острови. Принци Візантії любили відпочивати тут, звідти й назва. Пішки ми піднялися на гору й побачили чудову грецьку церкву Христа Спасителя. Колись цей острів був схованкою піратів, про нього складено легенди.

У понеділок нас запросили до великого залу-амфітеатру, який вміщує всіх учнів коледжу. Представники студентської ради ознайомили всіх з тими основними подіями, що сталися минулого тижня, подякували тим, хто організовував змагання, зустрічі, дебати, концерти. На сцену винесли прапор Туреччини і всі заспівали гімн. У кожному класі ми бачили портрети Мустафи Кемаля Ататюрка, першого президента республіки.

Перший урок – це основи кінематографії, його веде вчителька зі США Дженніфер Сертель. Вона сама розробила цей курс, щоб навчати студентів любити кіно, розуміти, як знімаються фільми, якими засобами режисер виражає свої ідеї. Темою уроку був один із шедеврів Хічкока, студенти жваво дискутували щодо ролі музики, світла, три акторів у створенні образу героїні. І все це – гарною англійською мовою!

Белінда Атей – один з найкращих викладачів літератури, вона постійно працює над розвитком творчого потенціалу учнів. Хто ти? Ким ти хочеш стати? На ці запитання допомагає відповісти персональна скринька, яку учень приносить у клас. Він може розмалювати, оздобити її згідно зі своїм смаком. Що ж треба туди класти? Фотографії друзів, сім'ї, улюбленців-тварин (не більше як 3), вирізки з газет, журналів, які цікаві для учня (зірки кіно, спорту), маленькі предмети (перший зуб, улюблений CD, карта, на якій показане твоє місто), все, що ти бажаєш. А потім учні розповідають про себе і вчаться бачити себе у родині, у суспільстві, у світі.

У комп'ютерній лабораторії (їх у коледжі шість) Белінда показала нам, як швидко її учні працюють в Інтернеті. Вони шукали інформацію про сучасну письменницю Луїс Лоурі, яка написала книжку для дітей «Той, хто дає». Учні робили нотатки, щоб вдома відповісти на 12 запитань, поставлених учителем. Це був початок вивчення твору, яке складається з кількох етапів: опрацювання нової лексики, граматичного матеріалу, а також робота над змістом, спрямована на формування світогляду учнів. Я прочитала цю книжку, це філософське бачення нашої дійсності, нашого багатства, яке полягає в тому, що всі ми – різні. Практичні завдання націлюють учнів на осмислення ролі особистості у суспільстві. Вчитель уважно слухає кожного.

Потім нас запросили на вечірку до Петлони, де зібралися друзі й вороги Одіссея. Вдома кожен учень зробив собі бейджик з ім'ям героя та епітетом, що його характеризує. Прийшли Телемах, Цірцея, Алкіной, Каліпсо та ін. Вони вітають один одного, ведуть розмови про Одіссея. Потім всі стають у коло, а Петлона (вчитель) дістає торбинку зі згорнутими клаптиками паперу, на яких записано цитати з твору. Учень витягує папірець, зачитує вголос текст і відгадує, кому належать ці слова. Він описує ситуацію або ставить запитання герою, якому вони належать. Учні активно грали свої ролі, ми теж брали участь у цьому міні-спектаклі.

Наступний урок – мови – вів Філіп Еспозіто, який цього року одержав нагороду як кращий вчитель. Тема «Прикметники», але він опрацьовує її на творі Е. Хемінгуея «По кому подзвін». Учні вибирають прикметники з уривка, а потім аналізують, як з їх допомогою автор показує характери людей,

їх світогляд, життєву позицію. Ми бачили, як у процесі навчання розкривалися креативні здібності учнів, це був творчий тандем, де вчитель і учні діяли разом.

Джонатан Стеніер на уроках поезії читав вірші Томаса Гарді «Людина, яку він вбив» та Девіда Вагонера «Залишитися живим». Крок за кроком учні вчилися, як треба захищати свої інтереси, вирішувати складні питання без зброї, без насильства. Було ще багато яскравих уроків, які мали громадянське спрямування.

Ми закінчили свою програму, знайшли чимало друзів у Стамбулі. Ми дуже вдячні колегам за цікаві уроки, за обмін досвідом, за бібліотеку, яку вони нам подарували. Ми чекаємо нової зустрічі у квітні 2004 р., коли вони приїдуть до нас і ми покажемо їм наш край, наші традиції, красу душі нашого народу. Ласкаво просимо!

Зустрічі заради майбутнього

Людмила КОВАЛЬОВА,
Лариса НИКОНЕЦЬ,
вчителі-методисти класичної гімназії з поглибленим вивченням англійської мови м. Сум, випускниці програми «Партнери в освіті – 2000»

Швидко плине час. І ось уже минуло два роки відтоді, як ми пройшли стажування у США в університеті Північної Аризони (місто Флагстаф, штат Аризона). Важко переоцінити набутий досвід, досі згадуємо тепле спілкування з нашими американськими колегами і друзями. Ось чому, коли ми повернулися до рідної школи, захотілося поділитися враженнями від побаченого з українськими вчителями. Ми щиро вдячні Американським радам і Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні за організацію семінарів для випускників програм. Такі заходи дають нам наснагу на підготовку і проведення семінарів та тренінгів для вчителів міста й області. Своєчасною була ідея Патриції Саливан та Енн Мак Ален підготувати випускників програм для проведення семінарів-тренінгів. Завдяки *Віснику програм шкільних обмінів* ми довідались, що існує така група тренерів. Ми вдячні пані Світлані Куліш із Чернівців, яка відгукнулась на наше прохання зустрітися з учителями міста та провести тренінги «Громадянська освіта на уроках англійської мови в середній школі», «Додайте кольору до навчання англійської мови» та «Інтерактивні методи і технології введення лексичного матеріалу».

12 вересня 2003 року в Сумах за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні було проведено семінар-тренінг на базі нашої класичної гімназії з поглибленим вивченням англійської мови. Семінар пройшов у атмосфері невимушеного спілкування, з'явились продуктивні ідеї щодо вирішення проблем, пов'язаних з новими технологіями та методами навчання англійської мови.

По закінченні семінару відбулося засідання круглого столу. Було подано пропозиції щодо організації та проведення таких семінарів у майбутньому. У своїх анкетах учасники відзначили високий професійний рівень проведення тренінгів і висловили бажання, щоб семінари проводилися частіше і були спрямовані на обмін досвідом. Усі подякували організаторам.

Закінчився семінар... Довго не розходилися сповнені вражень педагоги. Саме в такі хвилини запитуєш себе: «Для чого ми все це робимо? Чи потрібно це вчителям?» І відповідь знаходиш, коли зустрічаєшся зі своїми колегами, бачиш їх сяючі надією очі. Саме для цього, заради нашого майбутнього і варто збиратися, обмінюватися досвідом.

Роль культури у викладанні іноземної мови

Дмитро РУНОВИЧ,
випускник програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні», м. Запоріжжя

Чи треба ображатися, якщо при знайомстві американець протягує тобі руку, не знімаючи рукавички? Як відповідати на дивне запитання «How do you do?» та й чи запитання це взагалі? Чому твій гість-американець іде через всю хату в черевиках і зовсім не має наміру їх знімати або хоча б пояснити таку нахабну невихованість? У той же час у зовсім безневинних ситуаціях він невпинно твердить: «Excuse me», «Sorry», «I apologize», «Forgive me», хоча нічого поганого не зробив. Чому це не всі вони читали Толстого і Достоєвського, а коли й читали, то не всі вважають їх аж надто великими й цікавими, натомість дивуються з нашого незнайомства з надпопулярним Грішемом і дещо розмитого уявлення про суперінтелектуального Джойса? Чому мені не відоме жодне з прізвищ у списку десяти найпопулярніших авторів книжок для дітей? Чому дивуються нашій пропозиції «to have dinner» о 2-й чи 3-й годині (бо ж ми зі школи чітко знаємо, що «dinner» це обід)? Як можна перекласти «tolerance», «community spirit», «gender issues» і не осоромитися, коли показуєш наш «palace of culture», який і справді не дуже й схожий на палац?

Всі ці запитання (і непорозуміння) постають в численних життєвих і навчальних ситуаціях, що виникають при зіткненні з англо-американською культурою. Їх з'являється дедалі більше сьогодні, коли Україна стала відкритішою для решти світу, коли глобалізація «лізе крізь усі шпарини», коли вже нікого не дивує присутність американців у наших школах, а сам світ щораз меншає – те, що було далеким і невідомим, стає близьким і повсякденним. Усе це часом і дратує, інколи аж до істеричних ксенофобських пресових кампаній – не потрібні нам, мовляв, усі ці боулінги, шейпінги та сейли вкупі з макдоналдсами і зайвою політкоректністю.

Несприйняття іншої культури – річ стара (але від цього не менш небезпечна) і щонайменше неконструктивна. Несприйняття часом викликає навіть сам термін «культура» стосовно наведених вище явищ. Для багатьох культура й досі асоціюється виключно з чимось «високим», на кшталт полотен Рафаеля, концертів симфонічної музики, архітектури Трафальгарської площі й пошуків відповідей на запитання «Хто винен?», «Що робити?» і «Де мої окуляри?» під час чаювання при світлі лампи з зеленим абажуром. Вищими ж проявами культури такі люди вважають помпезний сталінський ампір станцій «найкращого в світі московського метро», огляди художньої самодіяльності та вміння тримати під час їжі ніж у правій, а виделку в лівій руці. А Шекспір, Інтернет і плюралізм то все не культура, а так – чужинські витребеньки.

Що ж, звернімося до словникових дефініцій культури... Культура – це «акт розробки й розвитку інтелектуальних і моральних якостей, зокрема через процес освіти» або – «моральні, соціальні й поведінкові норми спільноти, базовані на переконаннях, цінностях і пріоритетах її членів». Чи – «традиційні моральні й інтелектуальні переконання, соціальні форми і матеріальні риси певної расової, релігійної чи соціальної групи». Все це найяскравіше і найповніше відбивається в мові. Мова є як найважливішим знаряддям культури, так і її безпосередньою часткою. Мова обслуговує всі верстви суспільства і є універсальним віддзеркаленням культури суспільства. Вивчаючи мову, неможливо абстрагуватися від культури, адже для того, щоб розмовляти іноземною мовою, треба навіть певним чином мислити як представник культури, якій вона належить. Чи не тому викладачі іноземної мови завжди були трішки схожими на іноземців і навіть підсвідомо – своїм одягом, манерами і способом мислення – давали учням «уроки культури»?

Я вважаю, що пізнання культури є і повинно бути мотивом, предметом і метою вивчення іноземної мови. Мотивація може бути інтегративною, коли учні повністю заглиблені в культуру і вивчають мову для повної інтеграції в суспільство, яке послуговується такою мовою, або інструментальною, коли мова вивчається з утилітарними особистими цілями. В обох випадках зв'язок з культурою є найтіснішим.

Наймолодшим школярам цікаво вчити англійську мову не тому, що цього хочуть батьки і вчителі, а тому, що їм цікаво знати, що саме говорять герої їхніх улюблених мультфільмів.

Старшокласникам і студентам цікава молодіжна мода, музика і англомовний Інтернет. Професіонали можуть підвищити кваліфікацію завдяки науковим джерелам, левова частка котрих є англомовними.

Культура, невід'ємною складовою якої є мова, має стати предметом вивчення мови. Тут варто згадати дивний парадокс тоталітарних часів, коли

Радянський Союз відгородився від цілого світу залізною завісою і одночасно ввів загальне обов'язкове вивчення іноземної мови, відібрав в українців рідну мову і запропонував сурогат іноземної – при цьому старанно обмежуючи культурну складову в підручниках, зводячи її майже виключно до пам'яток Лондона й уривків з класичної і «класово близької» літератури. Може, в цьому штучному відокремленні культури від мови і полягає причина масового її незнання навіть після багатьох років вивчення? Розуміння того, що «культурний багаж» аж ніяк не можна обмежувати, приємно бачити і в сучасних підручниках, побудованих на країнознавчому матеріалі, і в програмах для шкіл (журнал «Іноземні мови в навчальних закладах», № 2, 2003 рік). Вивчення іноземної мови робить світ безпечнішим, бо через пізнання культури руйнуються стереотипи і забобони щодо довколишнього світу. Учні знайомляться з життєво необхідними поняттями громадянського суспільства, вчаться критично мислити. Саме навчання життю у вільному суспільстві певним чином здійснюється ентузіастами-вчителями іноземної мови. Так заповнюється вакуум, який виник внаслідок втрати старих ідеологічних догм і певної розмитості, «шароварності» національних ідеалів. Навіть про українську культурну спадщину учні часто дізнаються саме на уроках іноземної мови. Культура, як багатовікове надбання народу, неосяжна, і це викликає запитання – якої ж культури треба вчити? Як зазначає професор Херш у своїй книзі «Культурна грамотність – що має знати кожний американець», вчити треба основної сучасної культури («mainstream culture»). Звичайно, дуже важливо ознайомити учнів з базовими, відомими кожному носію англійської мови поняттями (Beowulf, Norman, Conquest, the Magna Charta, the voyage of Mayflower тощо), але головну увагу варто зосередити на сучасній культурі, знання якої характерне для культурного багажу їхніх однолітків. Попри деяку його обмеженість з академічної точки зору, що було різко розкритиковано вже згаданим професором Хершем, саме цей масив сучасних знань є критичним для подолання міжкультурного бар'єру, і він є цікавішим для опанування учнями.

Необхідність ознайомлення з культурою усвідомлена освітянською спільнотою, і свідченням цього є чималі обсяги літератури цього напрямку в кожному книжковому магазині, що спеціалізується на навчальній літературі. Не можна не радіти з того, що нарешті з'явилися посібники з країнознавства, видані в Україні, тоді як ще кілька років тому це була виключно продукція північного сусіда. Тому наводити перелік літератури вважаю недоцільним – кожен може вибрати на свій смак і гаманець. Наведу лише фундаментальні джерела:

E. D. Hirsch, Jr. Cultural Literacy. What Every American Needs to Know.– New York, 1988.

У цій книзі наводиться список понять, характерних для фонових знань носія мови. За цим списком викладач може перевірити свої знання і, в разі потреби, заповнити прогалини. На основі цього списку професор Г. Д. Томахін склав свої словники-довідники, в яких ці поняття було розбито на категорії і пояснено. Без цих словників не обійтися тим, хто хоче навчати мови у найтіснішому взаємозв'язку з культурою.

Томахин Г. Д. Великобритания. Лингвострановедческий словарь.– М., 2001.

Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь.– М., 2001.

Інші джерела:

1. *Білецький А. О.* Про мову і мовознавство.– К., 1997.

2. *Gardner, R. C. and Wallace Lambert.* Attitudes and Motivation in Second Language. Learning.– Massachusets: Rowley, 1972.

Соціальне проектування: молодь діє!

Андрій ПАНЧЕНКОВ,
менеджер зі зв'язків з громадськістю благодійної організації «Вчителі за демократію та партнерство», м. Київ

Благодійна організація «Вчителі за демократію та партнерство» постійно реалізує проекти, спрямовані на демократизацію навчально-виховного процесу в школі.

У серпні 2002 року стартував проект для шкіл України «Молодь обирає дію», метою якого була підготовка шкільних команд до реалізації соціальних проектів у своїх громадах. Над реалізацією проекту працювали разом з нами громадські організації «Нова доба» та «Айорн».

На семінарі в місті Іллічівську сім шкіл були репрезентовані командами, що складалися з двох учнів, учителя, представника шкільної адміністрації й представника місцевого самоврядування. Упродовж вересня–листопада 2002 року школи-учасниці реалізовували власні соціальні проекти. Команди обрали найрізноманітніші проблеми: допомога сиротам, що навчаються в школі, створення центру економіко-правових знань, перенесення місця паркування автомобілів, розташованого біля школи, інформування громадськості через Інтернет про талановитих людей з обмеженими можливостями тощо.

Виконання проектів допомогло учасникам та учасницям відчути себе дорослими людьми, довести, що до них слід ставитися як до повноцінних громадян держави.

Отриманий досвід дозволив організації «Вчителі за демократію та партнерство» реалізувати наступний етап проекту та перемогти в конкурсі інноваційних ідей «Посилення ролі громад для покращення якості життя», організованому Світовим банком. Спільно з молдовськими та білоруськими партнерами «Вчителі за демократію та партнерство» підготували групу тренерів для роботи з учнівськими соціальними проектами «Молодь обирає дію» в цих країнах.

Наступним кроком стали національні семінари для шкільних команд. 1–2 листопада такий семінар відбувся в Києві. Учні та вчителі з 18 шкіл в режимі тренінгу отримали навички створення команди, спілкування під час спільної діяльності, визначення проблеми, на яку буде спрямований соціальний проект, вивчення цієї проблеми та визначення шляхів її розв'язання, планування діяльності, реалізації плану дій, презентації матеріалів дослідження та оцінки отриманого досвіду.

Протягом наступних п'яти місяців команди реалізовуватимуть соціальні проекти в своїх громадах. Школам буде надаватися інформаційна підтримка й консультації. У процесі роботи буде створено веб-сайт, що стане місцем постійного спілкування школярів з трьох країн.

Сподіваємось, що цей етап реалізації проекту «Молодь обирає дію» стане добрим підґрунтям для поширення проектної моделі громадянської освіти в Україні та залучення нових шкіл до такої діяльності.

Отримати інформацію про цей та інші проекти можна на сайті: **www.teachers.iatp.org.ua.**

Усі свої успіхи благодійна організація пов'язує насамперед зі своїми партнерами – навчальними закладами, громадськими організаціями, державними установами, які постійно підтримують її проекти, своєю енергією надихають на подальші звершення.

Сучасний стан та тенденції розвитку приватної освіти в Україні

Катерина АСТАХОВА,
доктор історичних наук,
проректор Народної української академії, м. Харків,
випускниця програми «Громадські зв'язки»

Сучасний стан недержавної освіти неможливо розглядати поза історичним контекстом: проблема має цікаву історію, не враховуючи якої важко одержати цілісне враження про це явище.

На жаль, у сучасній літературі поки що немає чіткого визначення терміна «приватна освіта». Історичні джерела для позначення новоутворених навчальних закладів частіше використовують термін «вільні» або «навчальні заклади, що виникли з власної ініціативи». Тому, коли йдеться про дореволюційні часи, буде використовуватися термін «вільні»; щодо сучасного періоду – як правило – термін «приватні» або «позабюджетного фінансування» чи «недержавної форми власності».

Важливо також визначитися із хронологічними рамками, якими явище окреслюється. Архівні матеріали, література з історії освіти та педагогіки дають змогу стверджувати, що перші елементи, окремі форми майбутньої приватної освіти в Україні з'явились у другій половині XIX ст. З початку 80-х рр. явище набирає обертів та активно розвивається до переломного 1917-го (хоча деякі структури проіснували до 1918 р.). Переважну більшість навчальних закладів цього типу було закрито, приміщення реквізовано, викладацький корпус здебільшого емігрував.

Своєрідним відродженням приватного освітнього сектору можна вважати початок 90-х рр. XX ст., у другій половині 1991 р. виникли перші вищі навчальні заклади такого типу. Із середини ж 90-х рр. (скоріше у 1994/1995 рр.) тенденція набула необоротного характеру (мається на увазі не так кількісний, як якісний стрибок: перш за все внаслідок державного визнання навчальних закладів позабюджетного фінансування; відбулися перші акредитування вищих навчальних закладів).

Цікаво, що як на початку, так і наприкінці XX ст. приватна освіта – особливо вища – досить чітко локалізувалася в основному в Центральній та Східній Україні. Це дозволяє аналізувати явище на прикладі саме цих регіонів.

Розглядаючи історію питання, слід мати на увазі: виникнення навчальних закладів з власної ініціативи зовсім не означало, що вони існували поза державним контролем. З різних причин, але і на початку століття, і в сучасній ситуації держава чітко й суворо контролює стан розвитку освіти.

Добре відомо, що в XIX ст. внаслідок низки об'єктивних та суб'єктивних причин освіта в Російській імперії розвивалась досить динамічно. У середині XIX ст., особливо в пореформену добу, сформувався комплекс причин, що стимулювали диференціацію навчальних закладів, їхнє зростання, виникнення «вільної школи».

З одного боку, зростання потреби у кадрах вищої кваліфікації, соціальні зміни вимагали від монархії розширення мережі як державних, так і приватних навчальних закладів. З іншого – «охоронні тенденції», відчуття небезпеки від зміни соціального складу студентства гальмували процеси диверсифікації освіти, робили їх вкрай непослідовними.

Держава поступово «відступала», віддаючи суспільству підготовку фахівців з окремих напрямів, але залишаючи за собою вирішальне слово у регламентації діяльності цих структур, а також у військовій та релігійній освіті.

Наприкінці XIX ст. суспільство перестає вдовольнятися лише тим освітнім простором, який йому люб'язно залишав уряд, і починає активно втручатися в будівництво нових навчальних закладів, які значно відрізнялися від традиційних.

Неурядова школа створювалася, як правило, передовою інтелігенцією на свої кошти та кошти, що сплачували за навчання, інколи на гроші торгово-промислових кіл. Це була специфічна система громадських та приватних навчальних закладів, які не фінансувалися з бюджету і були представлені курсами, інститутами, зрідка – університетами. Лише у виключних випадках держскарбниця виділяла невеликі суми окремим з них.

У практиці вільної школи всі кошти, що надходили від громадських організацій, філантропів, а також як платня за навчання, повністю витрачалися на заробітну плату викладачів, розвиток матеріальної бази, вдосконалення навчального процесу та допомогу студентам з бідних родин. Слід зауважити, що у літературі трапляються дані про створення навчальних закладів і на комерційних засадах, тобто вони були покликані не лише утримувати себе, а й приносити прибуток власнику.

Однак це були поодинокі випадки. Здебільшого «вільні» навчальні заклади належали до категорії неприбуткових і не ставили собі за мету комерційний успіх.

Згадки про перші вільні вищі навчальні заклади зустрічаються вже у 70-х роках XIX ст. Спочатку такі заклади були дуже нестабільні й зазнавали значних утисків від уряду та Міністерства народної освіти.

Буремні події 1905–1907 рр. суттєво знизили обмеження в освітянській сфері. 3 грудня 1905 року було затверджено указ міністра освіти І. І. Толстого, яким дозволялося відкривати вищі приватні навчальні заклади. Ця подія, безумовно, дала поштовх швидкому динамічному процесу формування приватних ВНЗ вже як самостійного явища. За офіційними даними, 1907 року в імперії налічувалося близько сорока закладів такого типу. З них безпосередньо в Україні – вісім, серед яких найбільш відомі – жіночі курси у Києві та Харкові, Фребелевський жіночий та комерційний інститути в Києві.

Подальше зростання «вільних» вищих навчальних закладів припадає на 1908–1909 рр., коли в Україні їх з'явилося ще тринадцять[1]. Більшість з них – заклади медичного профілю та різні жіночі інститути. Поступово з'являлися і навчальні заклади технічної спрямованості: розвиток промисловості та нові економічні стосунки у державі вимагали кадрів.

Перша світова війна значно стримала процеси новоутворень в освітянській сфері, але не припинила їх цілком. І у 1914 р., і пізніше з'являлися нові заклади освіти у Катеринославі, Одесі, Києві. Всього ж на початку 1917 р. в Російській імперії налічувалося понад 80 приватних ВНЗ, третина яких діяла на території України[2]. Можна стверджувати, що у дореволюційні часи система вищої освіти складалася з двох поки що не рівнозначних, але взаємодоповнювальних секторів: державного та приватного.

«Вільна» вища школа почала відігравати помітну роль в системі вищої освіти держави. Насамперед вона доповнювала державну систему, заповнювала професійні та соціальні лакуни, що існували на той час. Це стосується, по-перше, жіночої освіти, яка тільки-но пробивала собі дорогу; по-друге, доступ до вищої освіти отримували ті прошарки населення, які мали станові обмеження.

Сектор «вільної» школи в Україні утворювали, як правило, навчальні заклади університетського типу. Вони мали ту саму науково-теоретичну основу, що й університети, використовували спочатку викладацькі кадри державного сектору, орендували приміщення. Але з часом ці тенденції почали змінюватися. Переважна більшість приватних закладів розширювала сфери своєї діяльності, створювала власну матеріально-технічну базу, удосконалювала форми і методи навчального процесу.

Поступово на питання відбудови приватної освіти почали звертати увагу біржові комітети, міські товариства купців, торговельні об'єднання. На кошти, що вони виділяли, створювалися досить великі й життєздатні комерційні інститути. Нова російська буржуазія впливала на підвищення статусу «вільних» навчальних закладів, вимагаючи від них у той же час підвищення рівня підготовки учнів та студентів.

[1] Приватная высшая школа в объективе времени: украинский вариант.– Харків: НУА, 2000.– С. 176.

[2] *Иванов А. Е.* Высшая школа России в конце XIX – начале XX в.– М.: Наука, 1991.– С. 100.

Досить показовим у цьому відношенні був Харківський комерційний інститут, положення про який Міністерство освіти затвердило влітку 1916 р. Його було створено на базі вищих комерційних курсів Харківського купецького товариства за допомогою органів міського самоуправління та Ради гірничопромисловців Півдня Росії, клопотання яких перед Міністерством торгівлі і промисловості відіграло ключову роль у відкритті закладу.

«Вільна» вища школа спочатку локалізувалася переважно у традиційних освітніх центрах України: Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі. Тут були база, традиції, кадри. Поступово м'якшою ставала політика держави щодо приватних новоутворень в освітянській сфері. Законом від 1 липня 1914 р. випускники позабюджетних закладів у своїх правах та кар'єрних можливостях прирівнювалися до випускників навчальних закладів державного фінансування.

Загалом до періоду кардинальних соціальних зламів, що зруйнували традиційну освітню систему в Україні, як і в Російській імперії в цілому, склалася досить розгалужена і стійка мережа вищих навчальних закладів, утворених з приватної або громадської ініціативи, які існували на позабюджетні кошти. Ці навчальні заклади суттєво «відтягли на себе» вирішення досить важких для державної освіти питань. Попри свою альтернативність, вони значною мірою доповнювали освітню систему, яка існувала в державі, робили її більш гнучкою та диференційованою.

Події 1917 року і створення потім радянської системи освіти повністю виключили – з ідеологічних причин – існування приватних навчальних закладів, залишалися виключно державні. «Вільні» ще намагалися зберегти своє існування, але влітку 1918 р. система позабюджетної освіти функціонування припинила.

Незважаючи на безперечні досягнення освіти радянських часів, доводиться визнати, що державний монополізм зробив цю сферу наприкінці 80-х років жорсткою та уніфікованою, позбавив її реальної конкуренції. Тому природним є виникнення навчальних закладів, що фінансуються недержавним коштом, тільки-но зміни у суспільстві дозволили це зробити.

Глибоке коріння української освіти, багата історія та традиції добре відомі. Наприкінці 90-х років XX ст. в незалежній українській державі функціонувало понад тисяча навчальних закладів, у яких навчалося більш ніж 1,6 млн студентів.

Проголошення української незалежності та курсу на суверенний розвиток загострили проблеми освіти в цілому і особливо вищої школи. В одну мить було ліквідовано традиційну систему фінансування освіти. Значного коригування почала вимагати професійна орієнтація вищої школи, яка багато десятиріч працювала на потреби всього СРСР. Суттєвих трансформацій зазнав кадровий потенціал ВНЗ. Звісно, потребувала змін і освітянська ідеологія.

Вже на початку 90-х років Україна відчула деяке «перевантаження» в таких традиційних центрах вищої освіти, як Київ, Харків, Одеса, і загострення проблем отримання вищої освіти у тих регіонах, де ВНЗ не вистачало. Виникла реальна загроза скорочення кількості вищих навчальних закладів, швидка перепрофілізація яких відповідно до потреб України викликала сумніви, а бюджет такого навантаження не витримував.

Традиційно вважається, що пік проблем вищої школи України припав на 1994 р., коли суттєво загострилася криза ВНЗ, знизилася конкурсна напруженість, болюче проявився відплив викладацьких кадрів, їх внутрішня та зовнішня еміграція і т. ін. Навесні 1995 р. криза почала пом'якшуватися, але ж проблеми залишилися.

Система освіти України в основних своїх організаційних формах збереглася. А з часом, подолавши період явної стагнації (1995–1997), почала поступово перебудовуватися та оживати, пристосовуючись до принципово інших умов існування. За час, що минув з моменту виходу України зі складу унітарної держави, в системі освіти відбулися принципові внутрішні структурні зміни. Паралельно з ліквідацією монополізму в політичній та економічній сферах аналогічні процеси почалися і в освіті.

У 1991 р. у монолітній системі державної освіти з'явилися перші паростки нового – навчальні заклади недержавної форми власності. Нововведення почали завойовувати «місце під сонцем» в усіх ланках: дошкільній, загальноосвітній та вищій. Як і в дореволюційний період, їх локалізація (особливо вищих) була окреслена межами Києва, Східної та Північної України, де сконцентрувався досить потужний кадровий потенціал, помножений на виведену з-під заборони приватну ініціативу. Все це дало можливість зародитися новому явищу – приватній школі, яка поступово почала інтегруватися у державний освітній простір.

На відміну від історії «вільної» вищої школи дореволюційних часів, яка налічувала близько п'яти десятиріч, сучасна поки що робить перші кроки. Але за насиченістю та яскравістю подій нинішній період розвитку приватної освіти не поступається рокам минулим. Перші ВНЗ та загальноосвітні школи позабюджетного фінансування виникли у 1991 р., і процес почав динамічно розвиватися. На 1993/1994 рр. припав своєрідний пік: виникла основна маса приватних закладів, які стали поступово легітимізуватися, проходячи ліцензування та акредитацію. Після створення Міжвідомчої акредитаційної комісії у 1992 р. (пізніше Державної) процес державного визнання нових навчальних закладів пішов більш організовано. Хоча слід визнати, що гострих питань та непослідовності у ході легітимізації приватних навчальних новоутворень вистачало.

Відразу виявилися тенденції, які збереглися й у майбутньому. Приватні школи та ВНЗ намагалися заповнити ті сфери освіти, які з різних причин не охоплювалися навчальними закладами державного фінансування або не повністю задовольняли потреби населення. Саме тому переважна більшість «приватників» відкривала економічні, юридичні, лінгвістичні спеціальності, готувала фахівців із соціальної роботи та психології. Помітний ухил у бік спеціальностей економічного спрямування намітився відразу, і ця тенденція збереглася.

Наприклад, за даними Асоціації навчальних закладів України недержавної форми власності, 1998 року в державі налічувалося близько 60 акредитованих приватних ВНЗ, з яких лише 8 не готували фахівців з різних напрямів економіки. Безумовно, завдяки структуруванню ринку праці, розвитку конкурентного середовища в освітній сфері таке становище буде поступово змінюватися.

Ризиковано намагатися виділити якісь етапи у розвитку позабюджетної освіти, бо процес ще триває. Втім, спробуємо виокремити кілька найбільш помітних і суттєвих періодів:

- *1991 – початок 1992 р.* – поява перших приватних загальноосвітніх та вищих навчальних закладів;
- *1992 (друга половина) – 1994 р.* – стрімке зростання чисельності навчальних закладів недержавної власності;
- *1995 –1996 рр.* – переломний період в історії приватної освіти, початок її акредитування. Деяке скорочення чисельності закладів приватного сектору освіти. Завершення своєрідного «кількісного етапу»;
- *1996–1997 рр.* – остаточне утвердження приватними школами та ВНЗ свого права на існування. Державне визнання. Видача першими приватними ВНЗ дипломів, а школами – атестатів державного зразка;
- *1997 – до сьогодні* – період сталого розвитку, набуття авторитету та зосередження уваги на поліпшенні якості навчального процесу, його матеріально-технічного забезпечення. Отримання кращими закладами IV рівня акредитації окремих спеціальностей та ВНЗ в цілому.

На підставі вищевикладеного бачимо, що в сучасній історії приватної школи відносна стабілізація наступила у 1996/1997 рр., коли попри всі перешкоди та труднощі більш-менш визначилися правила їхнього функціонування:

- умови та норми державного визнання (ліцензування та акредитація);
- відносно, але все ж сформувалася нормативно-правова база;
- одержали атестати та дипломи державного зразка перші випускники;
- відбулося перше працевлаштування випускників приватних вищих навчальних закладів.

Умови існування та вимоги до приватного сектору освіти, безумовно, змінювалися досить часто. У першу чергу це було пов'язано з політикою Міністерства освіти, яка, внаслідок об'єктивних та

суб'єктивних причин, не одразу набула характеру цілеспрямованої.

З початком «комерціалізації» системи освіти та отримання вищими навчальними закладами дозволу на навчання студентів за контрактом суттєво змінилася ситуація з конкурсною напруженістю. Якщо у 1991–1993 рр. позабюджетні ВНЗ набирали, як правило, тих, хто не пройшов за конкурсом у держбюджетні, то у 1993/1994 навчальному році значно загострилася боротьба за «свого студента», стала динамічнішою профорієнтаційна робота у закладах усіх форм власності.

Суттєво вплинуло на розвиток приватних освітніх новоутворень введення жорстких норм щодо матеріальної бази та кадрового потенціалу. Новий ценз перешкодив деяким з них продовжити своє існування. Набула розвитку тенденція об'єднання, злиття і т. ін.

Слід підкреслити, що, пройшовши перше коло і випустивши перших фахівців, приватні вищі навчальні заклади довели своє право на існування. Попри суперечливість ситуації, яка склалася навколо освітніх новоутворень, необхідно зазначити, що:

1) на кінець 90-х років сформувалася досить значна сукупність ВНЗ позабюджетного фінансування, у стінах яких вищу освіту одержувало близько 10 % студентів України;
2) основні сили освітніх новоутворень згуртувалися у провідних центрах вищої освіти – Києві, Східній та Південній Україні. Їм вдалося за досить короткий час накопичити значний досвід інноваційної діяльності, напрацювати цікаві форми та методи організації навчально-виховного процесу. Все це сприяло більш швидкому і всебічному інтегруванню у світовий освітній простір;
3) ВНЗ, які отримали акредитацію, створили солідну матеріально-технічну базу і кадровий потенціал, що давало змогу за сприятливих умов розраховувати на їх сталий розвиток та помітний внесок у вирішення державою складних соціально-економічних та політичних проблем;
4) створення приватних ВНЗ ще раз продемонструвало: в умовах переходу до ринкових відносин освіта, як фактор соціальної мобільності та диференціації суспільства, зменшує свою роль, поступово втрачає значення основного каналу соціальних пересувань.

Введення платної освіти (у державних ВНЗ теж) поступово звужує соціальну базу формування студентського контингенту, що в свою чергу негативно позначається на механізмі відбору, якості підготовки та інших параметрах. Отримання якісної освіти поступово перетворюється на досить дороге задоволення. Тому необхідно враховувати, що становище індивіда у суспільстві, можливості його успішного кар'єрного зростання будуть і надалі визначатися якістю отриманої освіти, яка багато в чому залежатиме від престижу навчального закладу.

Нові навчальні заклади (ті, що прийшли в освіту «всерйоз і надовго») це добре зрозуміли і почали практично з перших кроків свого існування створювати позитивний імідж шкіл та ВНЗ. Серед першочергових дій у цьому напрямку – формування власної матеріально-технічної бази, яка б відповідала сучасним вимогам та міжнародним стандартам. Більшість приватних навчальних закладів починали свою діяльність з приміщень, які не були пристосовані до навчального процесу. Але досить швидко, використовуючи кошти від плати за навчання, кращі з приватних новоутворень, перебудовуючи існуючі приміщення, споруджуючи нові, довели матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу до необхідних параметрів.

Безумовно, серед приватних навчальних закладів, особливо на початку діяльності, траплялися й такі, що не вирішували питання матеріально-технічного забезпечення. Саме вони й формували негативне ставлення до приватної освіти. Але такі заклади швидко «сходили з арени» і припиняли свою діяльність.

Ті ж навчальні заклади, що сповідували інші підходи, за досить короткий час створили цікаві й самобутні комплекси, в яких поєднувалися сучасні технічні можливості із затишком та комфортом. Саме серед таких – Міжрегіональна академія управління персоналом, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», Вища школа бізнесу – Інститут економіки та менеджменту (м. Алчевськ), Нікопольський інститут управління, бізнесу та права, Дніпропетровський університет управління, бізнесу та права, приватні школи Києва, Харкова, Дніпропетровська.

Для названих навчальних закладів характерна розгалужена інфраструктура, наявність власної сучасної комп'ютерної бази, потужних бібліотек. Необхідно ще раз підкреслити: за «критерієм МТЗ» приватні навчальні заклади поділяються щонайменше на дві групи (ті, що систематично розвивали матеріально-технічну базу, та ті, що нехтували цим напрямком діяльності).

Завдяки значній увазі до МТЗ вже наприкінці 90-х років переважна більшість приватних ВНЗ та шкіл (першої групи) вийшла на той рівень матеріально-технічного забезпечення, який надав змогу акредитувати ці ВНЗ за III рівнем (а деякі й за вищим – IV). У цілому ж діяльність приватних навчальних закладів першої групи привела до того, що значні кошти фізичних та юридичних осіб були направлені додатково в освітянську сферу, а саме – у розвиток інформаційних технологій та покращення МТЗ вищої школи.

(Закінчення у наступному номері)

За сприяння Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні

ВІСНИК
програм шкільних обмінів

ВІСНИК | НОВИНИ | ВИПУСКНИКИ | РОЗРОБКИ | ІНФОРМАЦІЯ | ФОРУМ

Олена Франчук
Вісті від Координаційної ради

Приємно, що план роботи ACCELS з випускниками американських освітніх програм на січень–червень 2004 р. враховує дві тенденції розвитку руху ініціативних регіональних груп: активне використання центрів IATP на місцях для проведення спільних та спеціалізованих тренінгів і для членів ініціативних груп (клубів випускників), і для широкого кола освітян. Тішуся думкою, що громадська активність руху випускників, звернення представницьких зборів (січень–жовтень 2004 р., Рівне) позитивно вплинули на формування політики співпраці таких могутніх освітніх програм, як ACCELS та IREX. Завдання членів ініціативних груп – використати можливості, надані організаторами, для підвищення професійного рівня, поширення досвіду, отриманого під час навчання в університетах США.

Олена Франчук
Кілька думок з приводу участі

3–4 лютого 2004 р. в Тернопільському центрі IATP відбувся тренінг «Основи фандрейзингу» для керівників IATP і представників клубів випускників Західного регіону. Завдяки високому рівню організації тренінгу працівниками Київського офісу IATP, представником Тернопільського центру Марією Ростоцькою зустріч була плідною, пройшла у творчій атмосфері. Традиційною рисою таких представницьких зібрань стала ознайомлення учасників з історією краю. Думаю, екскурсію в «Старому Млині» і гостинність господарів тепло згадуватимуть гості. Іншою важливою особливістю цього тренінгу був вдалий підбір тренерської команди – поєднання досвіду роботи тренера IATP-центру м. Дніпропетровська Юрія Селеверстова і випускниці програми Фулбрайта Анни Гонорської, висококваліфікованого сертифікованого тренера з фандрейзингу, кандидата економічних наук. Пані Анна досліджувала роботу НУО в США і здійснила глибокий аналіз шляхів пошуку та залучення коштів фандрейзингу, спираючись на порівняння розвитку НУО в обох країнах. У Тернополі було обговорено плани розвитку мережі регіональних ініціативних груп. Запропоновано провести зустріч усіх членів Координаційної ради 13–14 березня 2004 р. в Києві. Прохання до членів Координаційної ради відгукнутись на цю пропозицію.

Марія Ростоцька
До роботи!

Хочу подякувати Олені Франчук за теплі слова щодо тренінгу в Тернополі. Цілковито «за» зустріч Координаційної ради, тим більше що у нас з'явилось кілька ідей, які потрібно обговорити, щоб успішно реалізувати. Отже, до роботи!

Олег Процак
Мережа освітньої політики

До уваги представників неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти. Шановні колеги! Центр освітньої політики (Львів) та Центр аналітичних досліджень в освіті (Київ) запрошують вас долучитися до «Мережі освітньої політики». В Україні не існує активного освітнього середовища, яке б швидко реагувало на події в освіті та ініціативи МОН України. Такі важливі документи, як закони України в освітній сфері, Національна доктрина розвитку освіти в XXI столітті, Державний стандарт базової і повної середньої освіти були прийняті без реального широкого обговорення серед усіх зацікавлених сторін. Як наслідок, реформи центральних органів управління освітою не знаходять розуміння, а отже й підтримки, не тільки серед реципієнтів освітніх послуг (учнів, батьків), а й у педагогічному середовищі, як це сталося із запровадженням 12-бальної системи оцінювання знань учнів. Змінити ситуацію здатні громадські організації, які працюють у сфері освіти. Саме вони можуть заохочувати громадське обговорення освітніх ініціатив та пропонувати нові підходи до вирішення освітніх проблем. Однак діяльність таких НУО зосереджена зазвичай на вузьких цільових групах і поширюється на невеликі території. Координації дій та обміну досвідом між освітніми громадськими організаціями фактично немає. Ми пропонуємо об'єднати інтелектуальні та матеріальні ресурси українських освітніх НУО та скоординувати нашу діяльність. Першим кроком є формування представницької бази даних неурядових неприбуткових організацій, які працюють у сфері розвитку освіти в Україні. Просимо відгукнутися на нашу електронну адресу: oprocak@iatp.org.ua, і ми надішлемо вам невеличку анкету для заповнення. Взяти участь можуть представники усіх організацій, які мають статус неприбуткових (фондів, громадських організацій, асоціацій тощо). Якщо ваша організація ще не зареєстрована юридично, але у ній об'єднано групу однодумців, які працюють у сфері розвитку освіти в Україні чи брали участь у різноманітних освітніх проектах інших організацій,– ласкаво просимо до нашої компанії! Якщо вас зацікавила наша ініціатива і ви хотіли б дізнатися про неї детальніше, просимо звертатись за адресою: ЛМГО «Центр освітньої політики», м. Львів, пл. Ринок, 8, 79008, тел. (0322) 720647; 722861, тел./факс: (0322) 720647, e-mail: oprocak@iatp.org.ua Контактна особа: Олег Процак

Світлана Шаботіна
Піклувальні ради

Шановні колеги! Звертаюсь до вас із такими запитаннями: чи є ефективною робота піклувальних рад, створених в наших навчальних закладах на пропозицію міністерства? Чи розуміють взагалі наші колеги необхідність переходу до державно-громадської, а бажано – громадсько-державної системи управління освітою? Чи розуміють це наші управлінці? А батьки? Як досягти порозуміння, співпраці, взаємодії? На обох семінарах в Рівному ми бачили управлінців-освітян, які виявляли зацікавленість до семінарів. Можливо, колеги із західних областей поділяться позитивним досвідом співпраці з держструктурами?

Олена Франчук
Пропозиція для чату

Я щиро захоплююсь активною позицією дніпропетровської ініціативної групи і пані Світланою особисто. Проблема, запропонована до обговорення, є ДУЖЕ важливою. Пропоную організувати всеукраїнський чат на цю тему із залученням працівників управлінь освіти, членів піклувальних рад. За умови чіткої підготовки такий чат може стати дуже плідним і цікавим. Особливо якщо врахувати, що на чат з Міністром освіти і науки ми чекаємо вже з півроку, то підсумки такої он-лайнової події стануть цікавим матеріалом для роздумів для пана Кременя. Маємо надію.

Лариса Середяк
Нові плани

Була ідея – організувати і провести своєрідну «Школу лідера» для своїх дітей (а то інших вчимо, бачимо чудових молодих людей, які хочуть знати більше, а на своїх немає часу). Для кого це актуально? Відгукніться!

Oleksiy Nescheret
New Year charity event

Zaporizhia IATP Alumni Advisory Council arranged a New Year party at Novonikolayevka orphanage, 90 kilometers off Zaporizhia. On the eve of New Year we conducted a series of activities including Internet and Computer Basics trainings to raise the funds to buy sweet gifts, presents and prizes for the orphans. The alumni staged a fairy tale with Santa Claus (CC'2003 Alexandr Meshalkin) and Snow-Maiden (FSAU'2003 Kate Dyatlova) and a group of FLEX and FSAU alumni who were cast as Fairy, Snowflakes, Magician, Forester, Baba-Yaga (a witch), Evil and Good Spirits. The orphans got excited at a chance to participate in various New Year games and contests after the fairy tale. The winners were awarded with lots of prizes. A number of Zaporizhia alumni were involved in this charity event: PIE'2002 Oleg Kolesnik provided us with the fairy tale attire, PIE'2000 Larisa Lyutaya made up a script, CC'2003 Irina Leh arranged a business forum to raise the funds and donated money to buy gifts, CC'2001 Alexandr Veryovkin contributed an article about our charity activities to his newspaper Zaporozka Sich, CC'2001 Eduard Bobrovitskiy raised some money to buy candy and juice. We invited Regional Education Council and Regional TV channel to join our alumni team, which issued letters of thanks for alumni, IATP and our sponsors, and made a report on TV channel. Zaporizhia alumni were happy to create a holiday for the kids who couldn't celebrate holidays in their families, and their sparkling eyes, excitement, gaiety proved that we substituted their mums and dads for a couple of hours. Zaporizhia IATP Representative

займається питаннями преси, освіти і культури, а також координує проведення заходів для преси, підтримує зв'язки з громадськістю, керує програмами культурного та освітнього обмінів, надає інформацію про американське суспільство та культуру, розповсюджуючи матеріали українською та англійською мовами, а також забезпечує роботу Інформаційного центру, Ресурсного центру для викладачів англійської мови, Американської бібліотеки в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та Освітнього консультативного центру.

Інформаційні програми

Головна мета Відділу – надавати точну і своєчасну інформацію про Сполучені Штати Америки, акцентуючи увагу на політиці, яку проводять Американський Уряд та, відповідно, Посольство США. Друкована й електронна версія цієї інформації щодня розповсюджується серед журналістів та українських державних урядовців у вигляді «Washington File» – дайджесту офіційних урядових новин з Вашингтона щодо міжнародної політики. Відділ підтримує зв'язки з представниками засобів масової інформації, випускає прес-релізи, організовує прес-конференції, влаштовує супутникові телемости та цифрові телевідеоконференції. Крім цього, Відділ організовує семінари та програми обміну для журналістів, щоб забезпечити розвиток вільної й відкритої преси і вільний потік інформації.

Освітні програми

Обмін інформацією і досвідом між громадянами Сполучених Штатів Америки та України є головним компонентом роботи Посольства США, спрямованої на підтримку побудови громадянського суспільства в Україні. З цією метою Відділ пропонує ряд програм академічних і професійних обмінів. Щороку понад 2000 українців та американців беруть участь у цих програмах. Шляхом відкритих конкурсів проходить відбір учасників на академічні програми для студентів, учителів та професорів, науковців та фахівців переважно у галузі суспільних і гуманітарних наук. Крім того, Відділ координує програму з професійного обміну «Громадські зв'язки» та інші програми для бізнесменів, місцевих урядовців, працівників і представників неурядових організацій. Здійснюється підтримка програм партнерства між університетами та громадськими організаціями, які працюють у сфері охорони довкілля, жіночого лідерства та об'єднання громадян.

Фонд демократії

Це програма малих грантів, що сприяє розширенню демократичних принципів громадянського суспільства в Україні через підтримку конкурсних пілотних проектів від неурядових організацій. Проект повинен супроводжуватись рекомендаційним листом і мати підтримку співробітників Посольства США. До проектів, що були заохочені Фондом, увійшли проведення семінару молодих політичних лідерів, видання економічного часопису, різноманітні навчальні програми та конференції.

Американські студії, вивчення англійської мови

Діяльність Відділу щодо підтримки викладачів англійської мови здійснюється Ресурсним центром для викладачів англійської мови, який працює в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та включає в себе продаж навчальних книг і касет, підтримку викладацьких конференцій та асоціацій викладачів англійської мови, надання в користування великої колекції відео- й аудіокасет, методичної літератури для вчителів, проведення семінарів спеціалістами з викладання англійської мови. Відділ також підтримує американознавчі конференції та науковців, які ними займаються, забезпечуючи їх необхідними матеріалами та обладнанням.

Наша діяльність також включає в себе підтримку видань американських книг українською мовою, читання спеціалістами та науковцями лекцій на актуальні теми, сприяння розширеному доступу до Інтернету та розвитку бібліотек.

Центр інформаційних ресурсів

Центр інформаційних ресурсів надає інформацію про США – політику, міжнародні відносини, безпеку, військові проблеми, право, економіку, торгівлю та екологію, культуру та освіту. Центр має в своєму розпорядженні бази даних on-line та на лазерних дисках, збірки документів, довідники на традиційних носіях. Центр співпрацює з урядом, журналістами, вченими, представниками ділових кіл, іншими особами та організаціями, що мають професійну зацікавленість в інформації про Сполучені Штати Америки. Центр надає інформацію факсом та електронною поштою, а також телефоном у разі термінової потреби. Ресурси Інформаційного центру можна використовувати особисто за попередньою домовленістю.

Вісник програм шкільних обмінів
видається і розповсюджується
Відділом преси, освіти та культури Посольства США
в Україні з 1999 року і виходить 4 рази на рік.
Всі матеріали розміщені також на веб-сторінці
http://visnyk.iatp.org.ua
Менеджер проекту Наталія Єремеєва
(ел. пошта: visnyk@iatp.org.ua)

Наша адреса:
04050, Київ, вул. Глибочицька, 4
Тел.: (044) 490-40-26;
Детальнішу інформацію про програми і діяльність Відділу преси, освіти та культури можна знайти, завітавши на нашу веб-сторінку:
www.usembassy.kiev.ua

Від редакції.

Ми поважаємо Вашу думку. Відділ преси, освіти та культури Посольства США не завжди поділяє погляди авторів статей. Ми чекаємо на Ваші ідеї і статті. Посилання на передруки з видання «Вісник програм шкільних обмінів» обов'язкові.

Видавничий дім «КМ Академія»
04070, Київ, вул. Сковороди, 2
Тел./факс: (044) 416-60-97, 238-26-26